

Værfts - Magazinet

Nr. 1

Mars 2008

7. årgang

Fredriksovern Værfts Venner

Kanskje var det en av de russiske krigsfanger fra Stavern som så sitt snitt til å tegne en hammer og sigd i bevongen på batteriet på Vardås festning på Notteroy? Foto: Rune Sorlie

Fredriksvern Værfts Vänner

Innhold:

Formanden har ordet	4
Sjøløytnant Merry	5
Lorentz Jensen	8
Etableringen av	
Luftvernartilleriet i Stavern . . .	18
Alf M. Tvedt	20
Foreningsnytt	23
Sprenggranaten	24
På besøk i Fredrikstad	26
Vardås festning	28

Foto forside:

*Det gamle værfts-bakeriet (skofabrikken), i vinterdrakt, påsken 2008.
Foto: Putte Solberg*

Foto tittelblad:

Fra sommeren 1959 - hvor musikkfenrik Stokke takker LVASA for sitt opphold i Stavern. Foto: FVV

I redaksjonen:

RUNE SØRLIE
ERLING HALVORSEN
JAN SCHIPSTEDT
SVENN DVERGASTEIN
PUTTE SOLBERG

Redaktør

Fotograf
Fotograf

Medarbeidere i dette nummer:

PER INGE OLSEN, ERLING HALVORSEN, HANS STØVERN

Formanden har ordet

Vi går våren raskt i møte og nye oppgaver venter venneforeningen. Siden midten av januar har arbeidet med dokument- og fotoarkivet skutt fart. Med omstillingsmidler fra kommunen arbeider det nå 2 personer på deltid med å registrere og arkivere bilder og dokumenter. Dette er et omfattende prosjekt og skal foreløpig gå ut 2008. Registreringsarbeidet er neppe ferdig i løpet av året da vi her snakker om store mengder fotografier og negativer. Utfordringen blir å finansiere prosjektet i 2009. Ser en litt framover i tid vil det også kreve ressurser å gjøre arkivet tilgjengelig for de som måtte ha interesse av å benytte dette kildematerialet.

I vinter har vi holdt åpent i Kadettbrakka hver mandag og det er faktisk mange som har tatt turen innom for å slå av en prat over en kopp kaffe.

Av nye prosjekter som er på tapetet kan nevnes oppgradering av det audiovisuelle utstyret i Galeiskur 16 (auditoriet). Det er lagt inn bredbånd til bygningen og med bedre utstyr anser vi muligheten for utleie som større. Vi har også satt oss som mål å få overført en del gammelt filmmateriale til moderne teknologi.

For å få flere til å utføre guidetjenester for venneforeningen har vi i vinter avholdt et guidekurs for 15 personer. Kurset gikk over 3 kvelder og det var stort sett 100 % oppmøte alle kveldene. Nå gjenstår kun en tur på verftet med en trent guide før kursdeltakerne får prøve seg på egen hånd.

Årsmøtet i venneforeningen er nettopp avholdt. Det viser at foreningen har en god økonomi og er drevet med overskudd i 2007. Aktiviteten på informasjonssiden har vært stor med blant annet flere guidede turer enn tidligere år. Besøket i utstillingene har også holdt seg stabilt. Ikke minst har vi fått gitt ut en ny bok som har vært et stort økonomisk løft.

Årsmeldingen har vi lagt ut på våre nettsider www.fvv.stavern.no.

Årsmøtet valgte også nytt styre som for neste år ser slik ut:

Leder: Terje Skjølberg

Styremedlem: Erling Halvorsen, Inger Johanne Dahl, Marianne Sørli, Arnfinn Malme, Kjell Bugge og Dag H. Tvedt.

Varamedlemmer: Per Inge Steien, Jonny Engmark, Olav Bjørnflaten og Karl Bjørn Andersen.

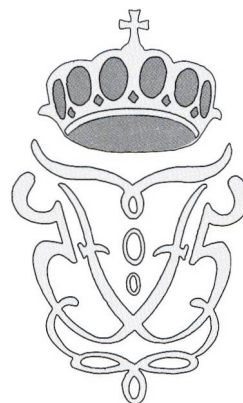
Som dere ser har foreningen fått en ny leder. Terje Skjølberg er tidligere offiser med mange års tjeneste i Stavern. Han arbeider nå for Justissektorens Kurs- og øvingssenter. Terje har vært med i styret i foreningen siden starten. Han har derfor de aller beste forutsetninger for denne jobben. Jeg ønsker han lykke til på veien!

Selv vil jeg på denne måten takke for meg. Det har vært 5 interessante år med mange utfordringer og til tider også mye arbeid, men hva gjør vel det når du føler at du driver med er viktig både i nåtid og for fremtiden. Kontakten med mange av foreningens medlemmer synes jeg har vært ekstra hyggelig. Jeg kommer fortsatt til å utføre en del oppgaver for foreningen, men i en annen rolle enn tidligere.

Takk til alle dere medlemmer som har støttet opp om foreningen i mine år som leder. Jeg håper dere fortsatt stiller opp for Fredriksvern Verfts Venner.

Per Inge Olsen

Avtroppende leder

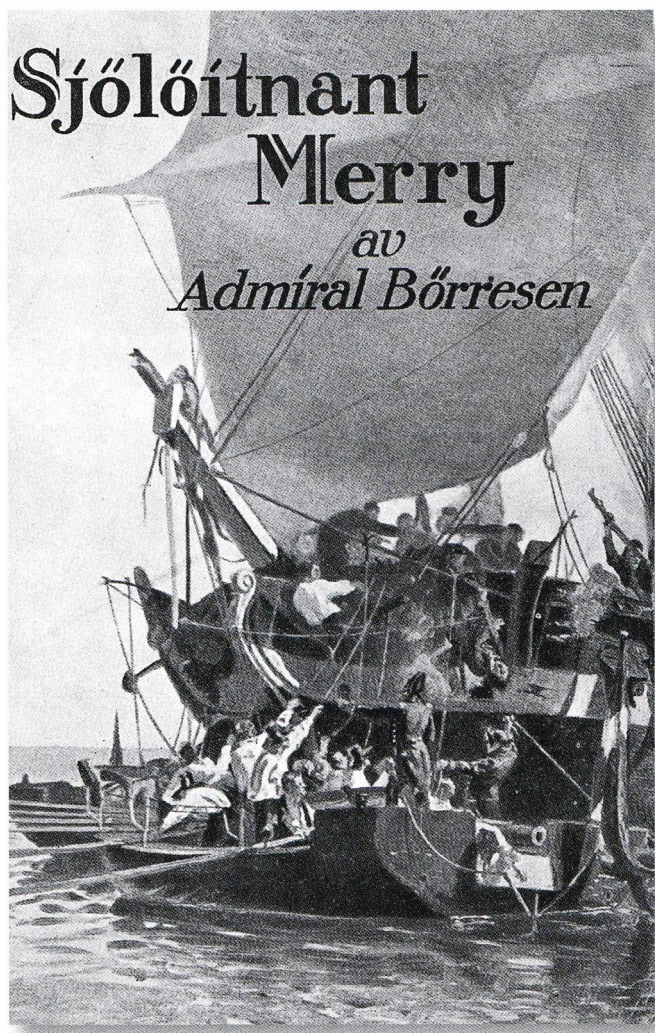

Sjøløytnant Merry

En historisk fortelling av Admiral Børresen

Tilpasset Værftmagazinet av Rune Sørli

Del VIII

Lettskremt

Den eneste adspredelse vi hadde på overreisen, sørget de muntre tvillinger for; de var stadig ute med sine skøyerstreker og holdt hele besetningen i godt humør, tross det evige grin fra kaptein Mac.

De hadde blant annet funnet ut at han var mørkeredd og trodde på spøkelses, som han synes og se i enhver uventet lysning om natten eller enhver uregelmessig lyd – det var da en eller annen ulykkelig ånd som sukket, mente han.

En ånd som før hadde bodd i en midshipman, han hadde plaget i hjel, mente tvillingene.

En svart uhyggelig hørte jeg kapteinen prae ned fra halvdekket, hvor han pleide å spasere i nærheten av en lanterne han hadde latt henge opp på nokken av mesanbommen:

– Hva er det for en lyd jeg hører forenfra, skiltvakt?

Og straks etter svarte en hul stemme fra batteriet:

– Jeg hører den nok – men jeg ser den ikke!

Det var en av tvillingene som satt i en kveil og frembrakte en uhyggelig rullende lyd som fra en døende.

Men dette ble for meget for kaptein Mac; han var på et øyeblikk nede på skansen og gav den flyktende kadett et slag i bakhodet med en koffilnagle.

– Jeg har merket ham slik, at vi nok skal finne ut av hvem av de to det var, sa han.

– Og han sov på vakt, mr. Merry! – Det er dødsstraff for det!

– Jeg vil be dem betenke, kaptein Mac, sa jeg, at de to egentlig bare er passasjerer om bord, og at det slik er eskadresjefen, commandore Murrays nevøer – de har derfor ingen rettslig myndighet over dem, herr kaptein Mac!

– Jeg vill nå i hvert fall finne ut av hvem av de to det var, svarte kaptein Mac mutt – dette for en annen gangs skyld, la han til.

Neste morgen

Neste morgen beordret han de to syndere opp på dekk, og gikk dem så smilende i møte som om han liket ville rekke dem hånden.

De to tvillinger sto like stramme med hånden til hatten – men jeg så de hadde et glimt i øyet.

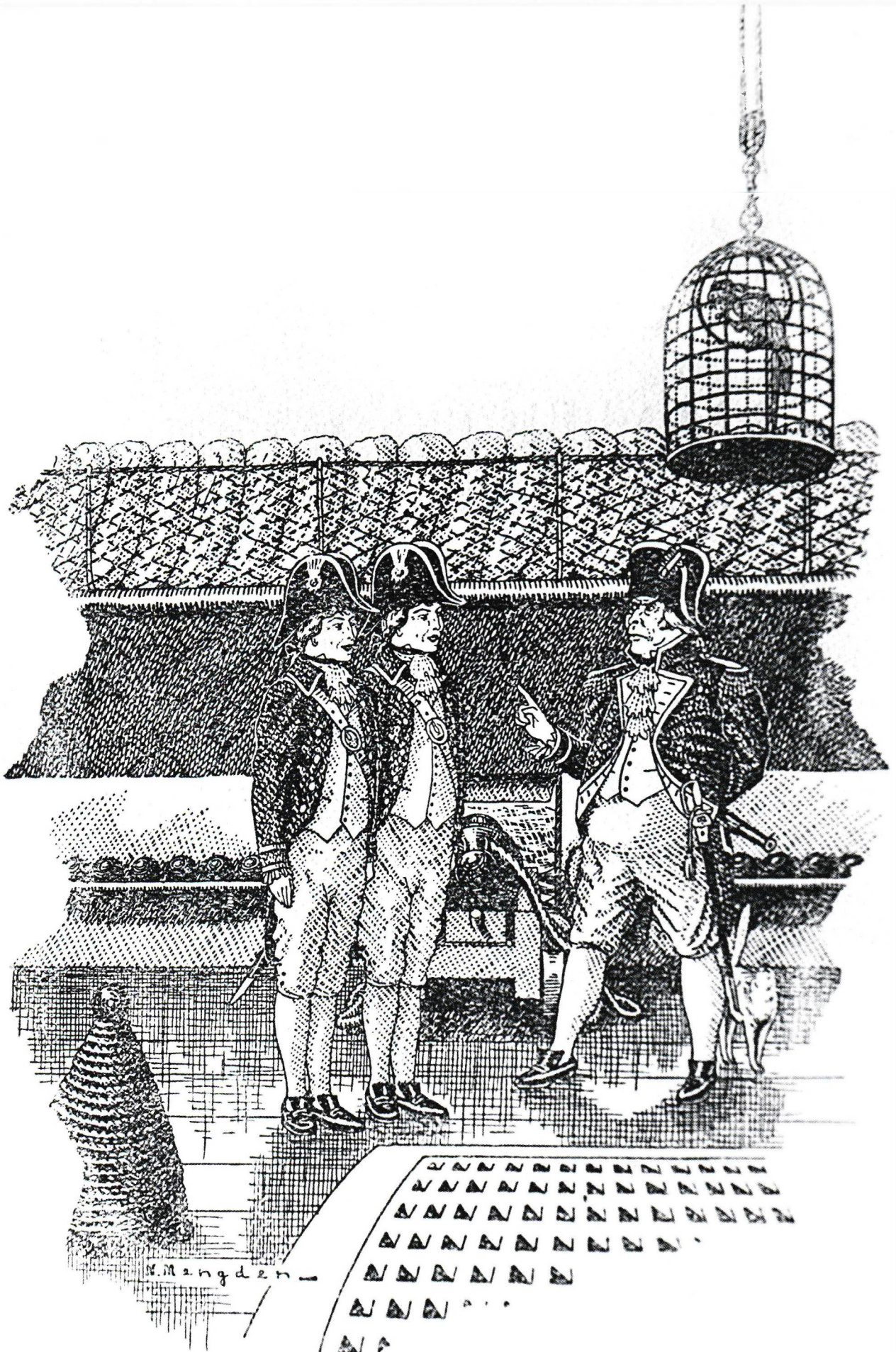
På et skritts avstand gjorde kaptein Mac holdt og knep øynene sammen.

– Helt om, kommanderte han som til eksersis.

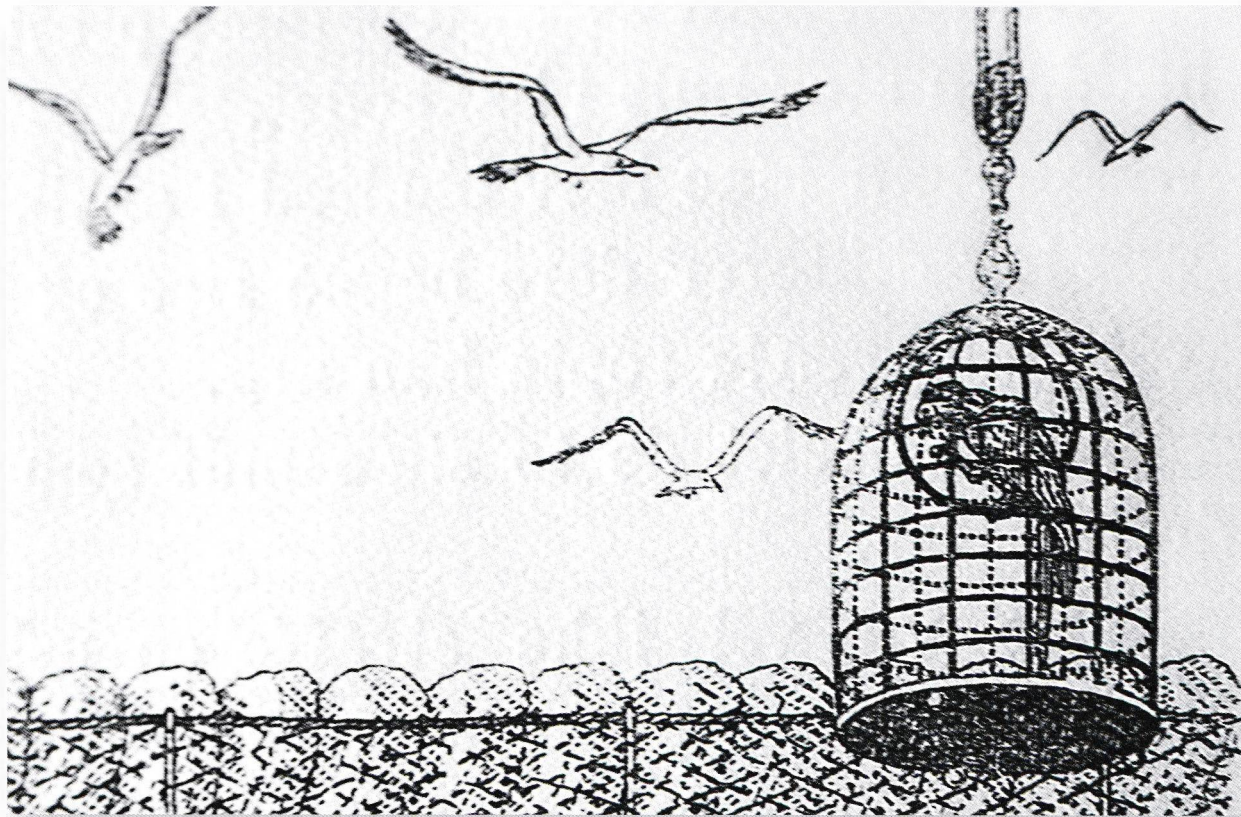
De to tvillinger gjorde helomvending med en presisjon som om de sto på dreieskiver.

– Og ta hattene av, ropte Mac med et listig blick i øyet.

Hattene kom av med samme presisjon. Begge hadde en stor bule i bakhodet.

Helt om! kommanderte Mac.

Kaptein Mac ble da blodrød i ansiktet av sinne.

– Jeg dikterer dere begge 24 timers arrest i lugaren, ropte han arg.

Atter dreiet de to seg rundt som om de sto på dreieskiver..

– De vil vel ikke straffe en uskyldig, kaptein Mac?, sa den ene av de to meget alvorlig og tok til hatten.

– Jeg ville nettopp bemerket det samme, sa den andre med samme gravalvor.

Kaptein Mac sto en stund ubesluttsom.

– Tred av, sa han til slutt med usikkerhet i stemmen og gikk opp på halvdekket.

Hele vaktkvarteret sto forut på bakken og så flirende akterover. De var av hovmesteren gitt hemmeligheten bak opptrinnet.

Skift merseil!

Den bistre kaptein Mac gikk rasende – i raske vendinger – frem og tilbake oppe på halvdekket – trolig funderte han på hvordan han skulle få straffet de to tvillinger.

Men hvordan skulle han skaffe bevis for hvem av de to som var synderen?

Til slutt vendte han seg om mot meg.

– Pip alle mann opp!

– Skift mersseil!, ropte Mac med et arrig uttrykk i ansiktet, i det han pekte forover.

– Jeg skal gi dem annet å bestille der forut enn å stå på bakken å flire, hveste kapteinen.

– Alle mann opp!, gjentok papegøyen fra staget med båtsmannens tykke stemme.

Båtsmannen selv kunne ikke gjort det bedre – han had-

de allerede satt pipen til munnen, men tok seg i det, for ser-sjanten på banjene hadde hørt signalet, og sendte sine triller ut under dekk, så mannskapet kom settende opp gjennom lukene.

Båtsmannen gikk med et surt ansikt forover, fulgt av en skralende latter fra kaptein Mac.

Han vendte seg mot nestkommanderende, som kom springende opp av kappen sammen med de øvrige offiserer, og gav ham da ordre til at kadettene Fraser skulle sendes opp i hvert sitt mers for å ta kommandoen på toppene.

Og de to tvillinger entret så opp glade tilværs.

Alle mann var i godt humør, hvilket synes å irritere kaptein Mac ytterligere.

Han gikk iltert frem og tilbake på halvdekket og blandet seg i nestkommanderendes kommando – det gikk for smått, mente han.

Tilslutt stanset han ved stormasten og ropte ut:

– Kadett Fraser!

Tvillingene stakk begge to smilende og fornøyd hodene frem fra hver sin merserand, og tok til luen.

– Fanden ta dem, kadett Fraser!

– Han er ikke her!, svarte den ene av tvillingene Fraser, og rystet beklagende på hodet, i det han vendte seg spørrende mot broren i forre mers.

Kapteinen ble stående målløs en stund, så vendte han seg om og gikk akterover – han blandet seg ikke mer inn i kommandoen – men til slutt sa han til nestkommanderende:

– Vil De gi kadettene Fraser en ekstra hundevakt i natt?

Lorentz Jensen

Historien bak mannen

Av Hans Støvern

I serien med portretter av personer som de fleste av oss kjenner, og som har mye å fortelle fra et langt liv, presenterer Værftsmagazinet denne gang en mann som mange kjenner fra tjenesten på Fredriksvern verft, men som svært få kjenner historien til, nemlig Lorentz Jensen. I denne presentasjonen har jeg valgt å utdype noen av de interessante "apropos-
emnene" som dukket opp under intervjuet med Lorentz.

Lorentz Jensen

Lorentz ble født i Østre Aker i Oslo den 12. april 1917. Dette er så lenge siden at den første verdenskrig enda var i gang, og Minnehallen her i Stavern var ennå ikke påtenkt. Nå har han følgelig passert den respektable alderen på 90 år. Som 90 åring er han sprek til sinns og han har enda mye igjen av den staute kraftige kroppsbygningen som han hadde i sine unge dager. Han luter nok litt når han går nå og er sterkt plaget av manglende syn. Ja, for han er praktisk talt blitt helt blind, men de andre sansene er skarpe, og han kjenner raskt folk igjen på stemmen. Et enkelt "god dag" er nok til at han

svarer "god dag Støvern". Hjernen er krystallklar, og han husker svært mye av det som han har opplevd gjennom 90 år, og det viser seg å ikke være så rent lite.

Alle som har deltatt i skarpskyting på Rakke vil ha møtt Lorentz når ammunisjonen ble utlevert og tomgodset skulle tas hånd om etter skytingen. All artilleriammunisjon, håndgranater, panservernraketter og sprengstoff var lagret i betongbunkere på Rakke, mens håndvåpenammunisjonen, knallskudd og løsammunisjon lå i Krutthuset inne på Fredriksvern verft. Jobben hans gikk da ut på å sørge for at ammunisjonen var lagret forskriftsmessig og sikkert, og å ta seg av ut- og innleveringer, samt å føre regnskap over beholdningene.

Nå bor han i en liten, men meget koselig leilighet på Bukta eldresenter i Stavern. Han ble alene i fjor etter at kona Mette Sofie døde, men greier seg godt alene til tross for det manglende synet. Rengjøring av leiligheten blir vanskelig, men han klarer faktisk både å støvsuge og vaske opp selv. Vasking og rydding forøvrig tar en av døtrene hans seg av, og da jeg kommer for å snakke med ham en vanlig mandag er leiligheten skinnende ren og det hersket militær orden i alle kroker.

Barndommen hans skulle bli spesiell. Bare noen få måneder etter at han ble født, ble han adoptert av en familie som bodde på Nøtterøy. Her vokste han opp hos sine fosterforeldre som den gang var over 60 år! Dette var naturligvis en alt for høy alder for fosterforeldre som skulle ta seg av en liten baby og senere en guttunge som skulle gå på skolen. Forholdet oss imellom kunne derfor ikke bli helt ideelt, aldersforskjellen ble alt for stor og dermed ble det også en avstand mellom oss. Jeg lurte mange ganger på hvorfor de hadde adoptert meg, men på den tiden var det ikke så uvanlig at folk tok til seg en unge mot betaling. For meg fikk de 35 kroner i måneden, og det var slett ikke så lite penger for fosterforeldrene mine den gang, for penger hadde de lite av og det fikk jo jeg merke også.

På den tiden var det ganske vanlig å dra til sjøs i ung

alder, og for unge Lorentz var det heller intet unntak. Det fantes omtrent ikke jobber på land i denne tiden. Dette var jo i de "harde 30-åra" så det var mye arbeidsløshet og nød over alt, og også på Nøtterøy naturligvis. Allerede i 1932, da han var 15 år og nykonfirmert, dro han til Antwerpen og fikk seg hyre på den amerikanske tankeren Winkler som var eid av Atlantic Refinery Co. i Philadelphia. Den var på 12600 tonn og gikk i fart mellom Philadelphia i USA og Antwerpen, Hamburg, Le Havre, Rouen og Lisboa med oljelast. Det sier seg selv at dette ble et uvant og steinhardt liv for en gutt på bare 15 år. Men sjømannslivet med seilaser på Atlanteren og livet i havnebyene kunne også være både spennende og lærerikt. Dette var en hard skole som ga erfaringer, og unge Lorentz ble raskt mannfolk i det tøffe sjømannsmiljøet. Han trivdes på sjøen, men han lengtet nok hjem til et annet liv på Nøtterøy i blant. Men et annet liv på Nøtterøy var dessverre ikke oppnåelig på den tiden, så det ble med drømmen.

Tiden til sjøs gikk videre, og dagene ble etterhvert til måneder og år. Ja, de ble faktisk til flere år, men i 1936 fikk han innkalling til det militære, og han møtte da til tjeneste i Horten i april. Her ble det rekruttskole i 5 uker på panserskipet Norge og deretter ble det tjeneste på Teie u-båt stasjon og ombord i u-båt B-6 i de neste fem månedene.

Lorentz forteller selv:

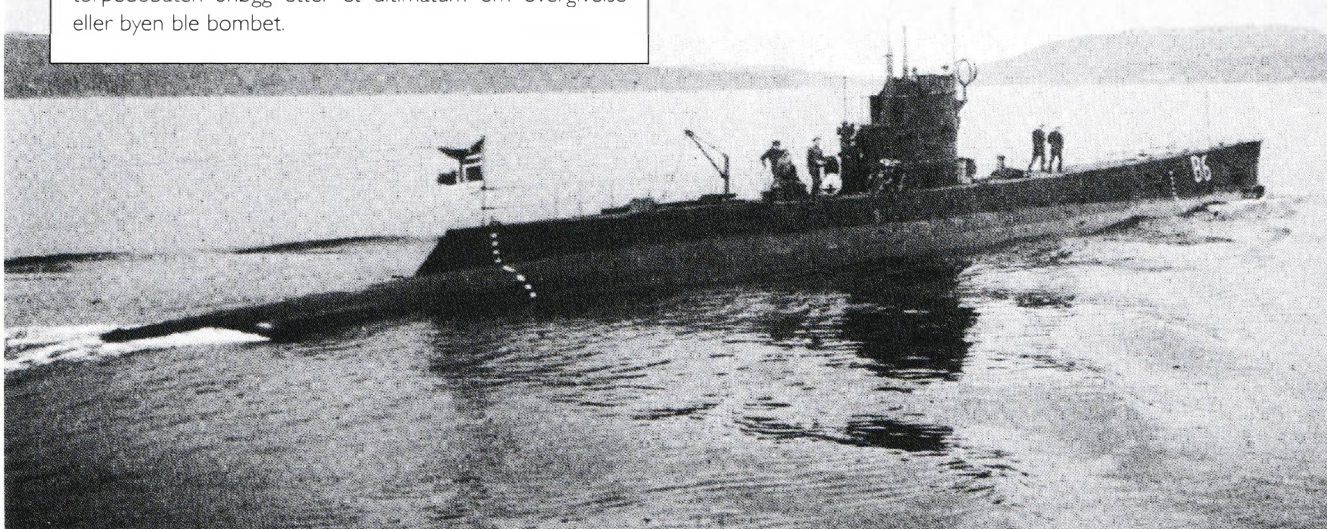
"Kommandørkaptein Danielsen var sjef på Teie. Han ble forresten admiral senere. Sjefen ombord på B-6 var orlogskaptein Henriksen, han gikk under navnet "Jern-Henrik" og det var jo forresten ganske betegnende. Tjenesten på Teie og ombord i B-6 var ikke akkurat så luksusbetont, men vi som var på u-båt fikk et dykketillegg på fem kroner for hver gang vi dykket. Dette så vi på nærmest som et privilegium for vi fikk dermed mye mer betalt enn de vanlige marinegastene. På B-6 dreide det seg naturligvis om opplæring i å bruke fartøyet, og det kunne vi vel rimelig bra selv om tjenestetiden var kort i de dager. Mot slutten dro vi på tokt til Ålesund, Geiranger, Molde og Trondheim. Vi fikk landlov på disse stedene og kunne dra på dans og andre tilstelninger. Dette satte vi stor pris på naturligvis.

Da militærtjenesten var unnagjort etter 6 måneder høsten 1936, var det om å gjøre å komme seg i arbeid igjen så fort som mulig, og denne gangen var jeg så heldig å få mønstre på en båt som het Vigilant den gikk i såkalt løsfart og vi seilte blant annet opp til La Plata i Argentina og derfra til Gdynia i Polen. I La Plata var vi på en dansetilstelning kan jeg huske. Jentene var både vakre og interesserte i oss, men de hadde med seg streng litt eldre kvinne som anstand så tangoene ble ikke helt "flate". Jeg sto ombord i Vigilant i ett års tid før jeg mønstret av og dro hjem til Nøtterøy igjen i 1937".

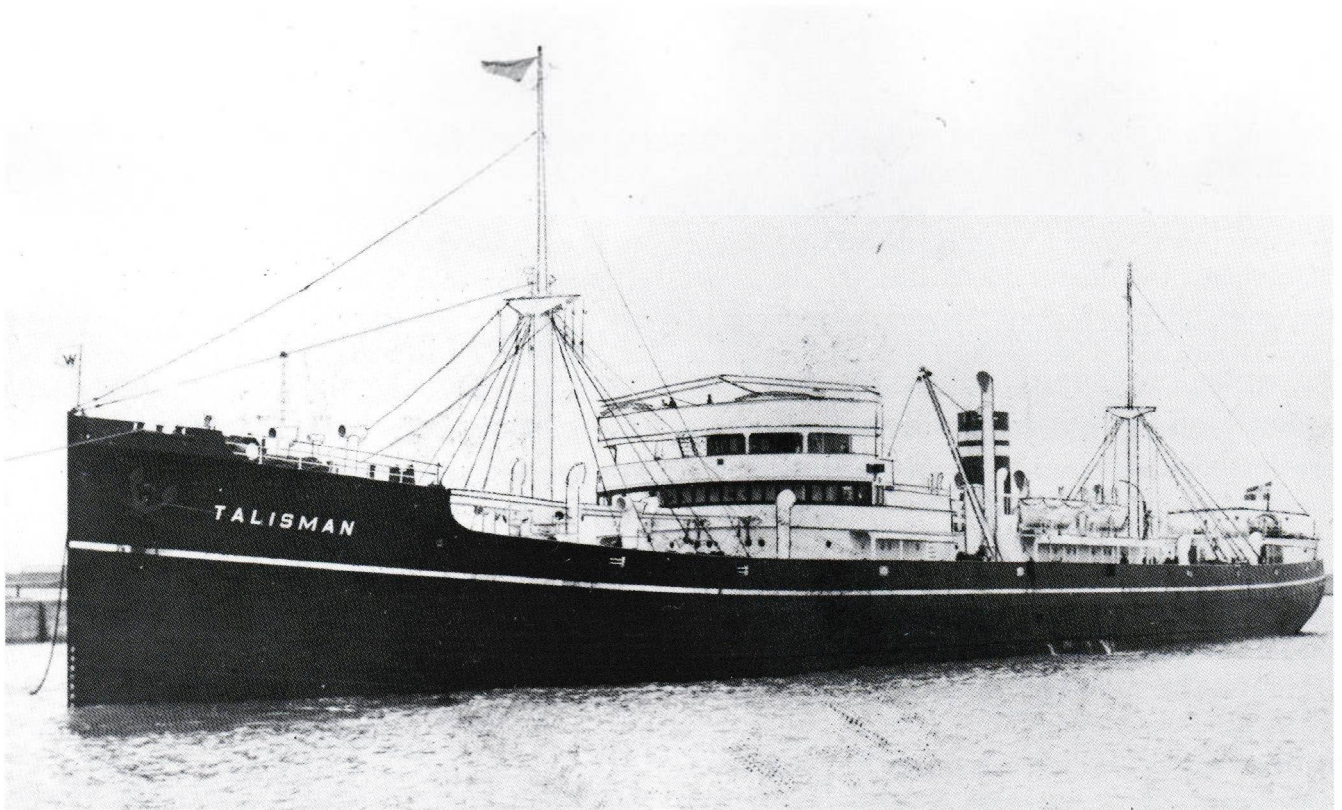
"Jeg hadde naturligvis ikke anledning til å gå på land

B-6 i 1940.

B-6 var stasjonert i Bergen 9. april 1940. Etter angrepet i morgentimene gikk den nordover og opererte selvstendig i Sognefjorden frem til 1. mai. Den gikk så til Florø for å bunkre for å gå til Storbritannia. I Florø ble den overgitt til den tyske krigsmakten sammen med jageren Troll og torpedobåten Snøgg etter et ultimatum om overgivelse eller byen ble bombet.

U-båten B-6 som Lorentz tjenestegjorde på i 1936. Den var bygget i 1929. Marinen hadde 6 u-båter av B-klassen og 4 av den litt eldre A-klassen. Foto: Marinemuseet.

Wilh. Wilhelmsen's Talisman av Tønsberg ble sjosatt den 27. januar 1923 i Hamburg. Hun ble solgt til Bruun & von der Lippes Rederi A/S, Tønsberg den 3. november 1936 og omdøpt til Vigilant. Hun ble solgt igjen allerede i 1937 til Skibs A/S Gdynia (Olav Ringdal), Oslo. Og ble omdøpt til Ringstad i 1940. Hun ble torpedert 24. januar 1942 utenfor Cape Race i posisjon 45.50 N, 51.04 W av den tyske u-båten U-333. 27 av mannskapet og tre av passasjerene ble meldt savnet. (Gjengitt med tillatelse fra Wilh.. Wilhelmsen ASA).

Utdrag av hvalkokeriet Anglo Norse' historie:

1914 Bygget som damptanker **MARICOPA** ved Palmers' Shipbuilding & Iron Co. Ltd., Jarrow som Yard No. 836 for Wilh. Wilhelmsen, Tønsberg, Norway. Sjø satt 27/04, ferdigstilt 16/05 og pris var NOK 2.030.883,20.

1929 Solgt 25/01 til Falkland Shipowners Ltd, London og omdøpt **ANGLO NORSE**. Ombygget til hvalkokeri. (Eiere består av Antarctic (49.123 aksjer)(Falkland Shipowners Company Ltd er Jahregruppens (A.Jahre/Sven Foyrn Bruun/von der Lippe) datterselskap i London) **ANGLO NORSE** drev hvalfangst under britisk flagg.)

1941 Kjøpt 20/06 av Ministry of War Transport (Chr. Salvesen & Co., managers) for £90.000. Omdøpt **EMPIRE NORSE**.

Kolliderte 19/08 med den kanadiske **SS LANARK**, 1.904/23 under reise fra Curacao til Tyne med oljelast, tatt inn til Tyne med skrogskader. Tok fyr 31/08 mens hun var under reparasjon og hun ble satt på land. Ammunisjonsmagasinet eksploderte og hun ble senket.

Hevet 03/09, reparert og fortsatte som **EMPIRE NORSE**.

1946 Falklands Shipowners Ltd. kjøper tilbake skipet for 22.500 pund 14/06, får tilbake navnet **ANGLO NORSE**. Hun setter kursen for Kaldnes mek.Verksted i Tønsberg hvor hun ankommer 21/6-1946. A/S Antarctic (Anton von der Lippe) overtok alle aksjene. Jahre leide skipet for spermhvalfangst.

1947 Våren 1947 er **ANGLO NORSE** klar til å stikke til sjøs fra Tønsberg med 300 mann om bord og hvalbåtene **Kos 4, Kos 5, Kos 8, Kos 13, Kos 18** og **Gos 4** for å fange spermhval i Humboldtstrømmen.

1948 Vinteren 1948 er fangsten slutt og hun setter kursen til Sandefjord via New York, hvor hun loss 91.787 fat hvalolje. Hun når Sandefjord på vårparten. Allerede 3/7-1948 er hun tilbake i Humboldtstrømmen med seks hvalbåter. 30/1-1949 avbrytes fangsten etter atter en rekordfangst.

1949 På vårparten 1949 skifter man fra britisk til fransk flagg, og setter kursen for kysten av Madagaskar for å fange knølhval.

1950 Solgt i mai til Armement Baleinier S.A France.

1956 Omdøpes til **JANINA**. Anders Jahre & Co, Norway

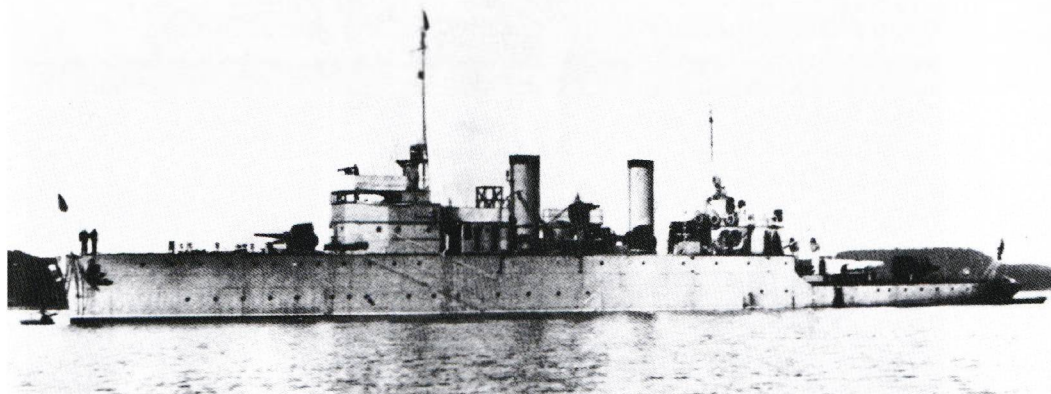
1957 Forlatt, i brann, N.W. av Oporto, Portugal, 15/01 i posisjonen 41.43 N, 09.30 W etter at brann brøt ut på reise fra Odessa til Åbo med oljelast. Gikk ned 18/01.

uten hyre særlig lenge, så det var om å gjøre å få seg arbeid igjen så fort som mulig. Denne gangen mønstret jeg på hvalkokeriet Anglo Norse. Det tilhørte rederiet "Brun & von der Lippe" i Tønsberg. Før min tid var det ingen opphalingslipp på Anglo Norse slik det var på mer moderne kokerier, hvalene kunne derfor ikke dras opp på flensedekket så flensing av hvalene måtte foregå på utsiden av koka. Det var et svært farlig og ubehagelig arbeide. Men dette var som sagt før min tid. Jeg var mannskap ombord og hadde ikke så mye med hvalene å gjøre. Oppgaven til Anglo Norse var å være hjelpekokeri for Pelagos samt å jakte på åte. (krill) Der hvor åta var fantes var det som regel også hval og hvalbåtene kunne dermed dirigeres til denne posisjonen".

"Da jeg skulle ut på hvalfangst igjen høsten 39 sier kontorsjefen hos "Bruun & von der Lippe" til meg at "Du Jensen du må ta deg en tur opp til krigskommissæren for du skal sannsynligvis ut på nøytralitetsvakt, og du må jo ha klarering derfra for å kunne komme deg ut." sa han. Ja, ja, jeg gikk nå dit og hadde vel et lite håp om å slippe innkalling. Det var jo mange som slapp unna på den tiden,

men da han så på rullebladet mitt sa han at "du er jo alt for verdifull til å slippe, du har jo tjeneste på u-båt, du har rekruttskole i Horten og så har du seilt ute i flere år, så deg har vi god bruk for. Fritrekking går ikke her. Du kan få komme på panserskip" sa han, Nei det vil jeg helst ikke. sier jeg, "U-båt da"? sier han. Nei, ikke det heller" sier jeg. "Ja, da har jeg bare ett valg igjen" sier han "og det er Frøya. KNM Frøya var en av Marinens mineleggere på den tiden. Slik gikk det altså til at jeg havnet på nøytralitetsvakt i 1939 ombord på mineleggeren Frøya. Vi gikk ombord i Horten og fikk beskjed om at vi skulle patruljere i Oslofjorden, men etter kort tid gikk vi inn til Melsomvik og bunkret olje og kull. Dagen etter fikk vi ordre om å gå til Nord-Norge. Først til Tromsø og så videre til Finnmarkskysten og til Vardø som skulle bli vår faste havn i månedene som fulgte. Dette var jo på den tiden da vinterkrigen mellom Finland og Sovjet pågikk, og det var uvisst hva russerne kunne finne på å gjøre med Nord-Norge også. Så det forklarer hvorfor Norge hadde nøytralitetsvakt i Finnmark på den tiden. Haren deltok også i nøytralitetsvakten i Finnmark samtidig."

*KNM "Frøya" som Lorentz tjenestegjorde på i 1939 og 1940.
Foto Marinemuseet.*

"Vardø var en meget dårlig havn på den tiden, og det kom bølger så store som hus inn i selve havnebassenget. Men vi hadde mye moro der når vi var på land. På turnhallen var det dans hver lørdag. Ja, du verden der gikk det for seg. Det var mange kjekke jenter der, ja, du verden---. Vi patruljerte mellom Vardø, Kirkenes og Vadsø, og dette holdt vi på med helt til begynnelsen av april, så fikk vi beskjed om å gå til Horten. Det skulle komme en annen båt å løse oss av fikk vi vite. Vi dro dermed sørover og kom omsider til Vestfjorden. Da sier nestkommanderende til meg som sto til rors: "Du Jensen, har du sett på maken, så mange tyske lastebåter som går inn til Narvik for å hente malm?" Så viste det seg jo siden at disse båtene var fulle av tyske tropper. På dette tidspunktet var vi lykkelig uvitende om hva som skulle komme, men ganske snart etterpå fikk vi vite det. Jeg hadde nettopp fått avløsning ved roret og var på vei ned fra brovingen. Da jeg passerte den åpne ventilen inn til telegrafisten roper han på meg. Han hadde nettopp mottatt et telegram og han griper fatt i armen min og sier: "Jensen, det er i krig. Tyske krigsskip har gått inn til Oslo, Bergen, Stavanger Kristiansand og Trondheim".

"Det ble diskusjoner blant offiserene ombord om hva som skulle gjøres, og så ble det bestemt at vi skulle gå inn til Bjugnffjorden. Vi hadde 102 miner ombord så vi måtte unngå å komme i kamp med den lasta. Sjefen telegrafert til høyere militær myndighet for å få en avklaring, eller en ordre om hva vi skulle gjøre, men ingen svar ble gitt. Alt var jo bare kaos i den militære ledelsen og vi ble overlatt til oss selv uten noen klar ordre, eller oppdrag. Så ankom vi Trondheimsfjorden da, og gikk der fram og tilbake med alle minene ombord. En kveld smalt det i åsen over oss og en to

tre granater passerte over brovingen og detonerte i havet bak oss. Sannsynligvis hadde tyskerne fraktet kanoner fra Agdenes festning som de jo hadde tatt. En kveld satte de lyskastere på oss, sannsynligvis for å kunne beskytte oss, men vi hadde jo også kanoner så vi skjøt mot lyskasteren og traff. Da ble det stille. Vi mottok snart en melding fra tyskerne om at vi kunne levere båten i Trondheim, så ville alle få fritt leide, vi kunne deretter bare gå i land og reise hjem. "Langt i fra sa skipperen, de får ikke noen båt oss, vi senker'n". Og det ble resultatet. Vi gikk inn mot stranda og åpnet bunnventilene. Minøren satte en sprengladning nedi åpningen og så smalt det. Vi fikk jo litt trøbbel med å komme oss i land sjøl for vi hadde ingen livbåt ute, men vi hadde et par flåter som vi benyttet."

"Vi fant en låve som vi overnattet i, her var det bra med høy så det var godt og varmt om natta. Tyskerne så vi ingenting til. Dagen etter dro vi videre til fots mot Namsos og traff borti en engelsk avdeling der. Jeg bisto som tolk for dem og klarte å hindre at forsyninger som ble brakt på land ble lagret på kaia. Jeg regnet jo med at tyskerne kunne sette inn bombefly her også. Og ganske riktig, et par dager etterpå kom det første bombeangrepet på Namsos. Det var den 14. april. Det forårsaket svært store ødeleggelse og angrepene fortsatte til den 20. april. Vi ble værende i Namsos og i Overhalla noen få dager og var da opptatt med å frakte pasienter fra sykehuset i Namsos til husmorskolen i Overhalla".

"Det gamle hurtigruteskipet *Kong Haakon* kom inn til Namsos en dag og vi spurte om vi kunne få plass nordover. Vi mente jo at det ville være feil å reise sydover, for der raddet

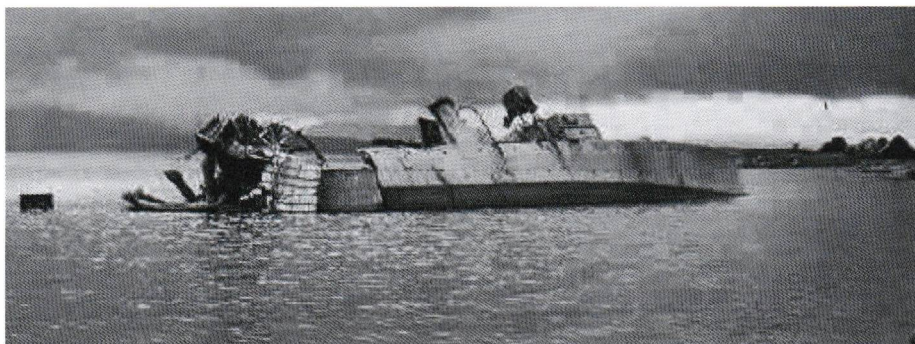
Fakta om KNM "Frøya"

Mineleggeren **Frøya** ble bygget ved Marinens Hovedverft i Horten og sjøsatt den 20.06.1916 som bygg nr. 108. Hun var en stor minelegger med sine 595 tonn. KNM "Frøya" hadde en lengde på 75,3 m. Maskinene var 2 stk Trippel ekspanderende dampmaskiner, og hun kunne ta 165 tonn bunkers med kull.

KNM "Frøya" var armert med 4 stk. 10 centimeters kanoner, samt én enkelt 76 millimeter. Hun hadde også to torpedorør med torpedoer på 46 cm. Minelegging var hovedoppgaven og det kunne lastes hele 180 miner ombord!

"Frøya" hadde en besetning på 78 mann Sjef på det skjebnesvangre toktet var kapteinløytnant Meyer.

Datoen for den siste seilasen var 13.04.1940, altså noen få dager etter angrepet på Norge. Hun ble sprengt og delvis senket av egen besetning i Søvika kl. 12.30 og ble siden torpedert av den tyske ubåten U-34. Under denne sprengingen ble "Frøya" delt i to, og var etter det selvsagt som totalvrak å regne.

Vraket av KNM Frøya i Søvika i Stjørnfjorden ved innløpet til Trondheimsfjorden.
Foto og tekst gjengitt etter tillatelse fra:
Dag-Jostein Andresen
www.vrakdykking.com

jo tyskerne. I Nord-Norge derimot var situasjonen uklar og kamper var fortsatt i gang, hadde vi fått høre. Båten skulle til Harstad og vi ble med dit. Der fikk vi imidlertid beskjed om å reise videre til Tromsø for utklarering og utlevering av sivile klær. Vi gikk jo enda i marineuniformer. Etter endel viderverdigheter nådde vi Tromsø, og jeg fikk avmønstret og kjøpt meg noen klær, men det var ikke så enkelt for butikkene hadde jo nærmest blitt robbet av folk som hadde hamstret. Dette måtte vært den 8. juni for "HMS Devonshire" hadde dratt derfra dagen før. Kongen og regjeringen var jo som kjent med der. Ørnulf Hatledal var jo med der også sammen med mange andre befal og menige som senere kom inn i de norske styrkene i Storbritannia. Dette var jo noe som jeg ikke hadde kjennskap til da naturligvis, men hvis jeg hadde kommet en dag før så hadde jeg kanskje fått blitt med der jeg også".

"Så var det en dag litt senere at jeg gikk ned på kaia i Tromsø, da kom det inn ei treskute i god fart. Det var "Blåskjell" fra Ålesund. Jeg hjalp til med å sette fast og kom i prat. Jo, de kom fra Kvitsjøen og var på vei sørover. Jeg spurte om jeg kunne få bli med ned til Ørlandet, jeg kunne hjelpe til med å stå til rors om nødvendig. Jo, det var greit. Så på den måten kom jeg meg sørover til Ørlandet igjen og deretter videre med toget fra Trondheim. Det ble en togreise jeg ikke glemmer. Turen til Oslo tok over ett døgn. På denne tiden var kampene i Norge over, men det var fortsatt ganske kaotiske tilstander. Turen videre nedover i Vestfold gikk greit og jeg kom hjem til Notterøy like før Sankthans. Deretter gikk mye av sommeren, og det var ingen jobb i sikte. Hvalfangsten var slutt og handelsflåten var ute. Så fikk jeg høre at oppe i Nord-Norge, der var det jobb å få, men det var ikke mulig å reise dit uten sonepass, og det måtte utstedes av tyske myndigheter. Med en god porsjon frekkhet og noen omveier klarte jeg å skaffe meg sonepasset, og så ble det en besværlig reise nordover igjen".

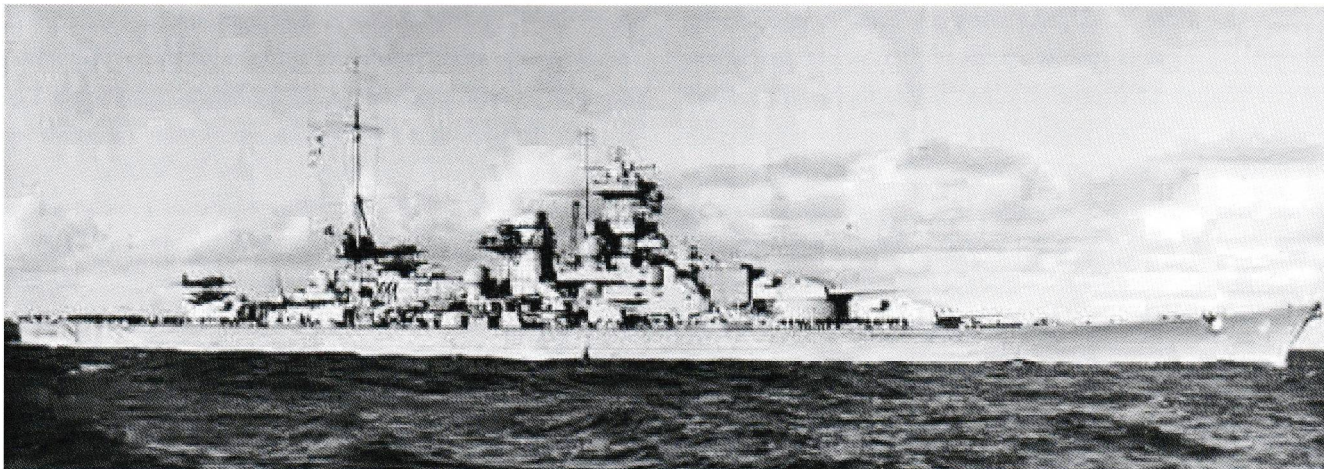
"I Harstad mønstret jeg på eifrakteskute som den gang het "Kvæfjord". Dette var egentlig et snurpefartøy, men den drev nå med frakt av last langs kysten i Nord-Norge. Skuta ble senere tatt av tyskerne og omdøpt til "Seebär". Mannskapet var fortsatt det samme og jeg var ombord der et par år tilsammen. En dag fikk vi beskjed om å gå til Ramsund for å laste proviant. Ramsund var tysk u-båtstasjon den gang. I dag er det jo en av Sjøforsvarets orlogstasjoner. Vi tok ombord en mengde med proviant, jeg tror det var 200 tonn pluss en mengde vin og brennevin. Vi fikk ikke vite noe om hvor vi skulle levere lasten, det skulle tydeligvis holdes hemmelig. Vi gikk tilbake til Harstad og skulle ligge å vente der til neste dag. Vi skal til Kåfjord i Alta sa styrmannen, og vet du hva det betyr? sa han. Jo, der ligger Tirpitz og

Scharnhorst, og med all den provianten som vi skal levere til dem, betyr det at de snart skal ut. Da vi gikk inn i Kåfjorden et par dager senere var det kveld og det var mørkt som i en sekk. Plutselig smalt det en granat over brua. Vi ble dermed effektivt stoppet og la oss straks med fronten mot en patruljebåt som var like i nærheten slik at de kunne lese navnet på båten. "Hva hadde vi her å gjøre?" Vi fikk jo fram ørendet vårt og ble deretter nøye inspisert og alle papirer kontrollert. Til slutt kunne vi endelig bli ledsaget igjennom to u-båt nett. Det skjedde tidelig neste morgen. En løytnant, som forøvrig var fra Rendsburg, snakket dansk. Han spurte om vi ville komme ombord å se, og da vi svarte ja kom det kjørende en mobil heisekran oppe på dekket. Sett deg opp i kassa så heiser vi dere opp. Så dermed kom jeg ombord i den beryktede tyske slagskipet Scharnhorst. Jeg ble vist rundt og kunne ikke annet enn å bli imponert over dimensjonene. Som marinegast hadde jeg jo litt greie på fartøyer og kanoner og dette overgikk naturligvis alt jeg hadde sett. Jeg så jo at det var mange store kanoner ombord, men følte vel ikke akkurat noe behov for å spørre for mye om sanne ting. Senere har jeg lest at hovedskytset besto av 9 kanoner med kaliber 28 cm. I tillegg var "Scharnhorst" bevæpnet med 12 stk. 15cm kanoner og 14 10,5 centimeter. Det var også en masse luftvernkanoner og torpedorør der. Kanonrørene var tildekket med pressenninger da jeg var ombord, men jeg så dem jo. Ellers fikk jeg senere høre at de også hadde 3 flymaskiner ombord som kunne ta av og lande på sjøen. I tillegg til Scharnhorst så vi også slagskipet Tirpitz som lå lengere inn i fjorden, pluss endel andre store fartøyer. Etterpå har jeg hørt at det var Lützow og seks jagere. Senere firte de middag ombord til oss. Det var forresten makaronilapskaus. Jeg fikk også en pakke tobakk, og ellers spurte de om det var noe mer vi trengte, men vi var vel fornøyd så vi sa nei takk".

"Jeg mønstret av Seebär i 1944 og dro ned til Notterøy. Fosterмора mi var enda i live, men hun var blitt gammel og skrøpelig. Hun var jo 60 år eldre enn meg, så hun var nok 87 på den tiden. Fosterfaren min var død da. Etter en tid dro jeg nordover igjen. Mette Sofie og jeg var jo blitt et par på denne tiden og vi kunne vel ikke være så lenge borte fra hverandre. Jeg dro derfor nordover enda en gang og akkurat i frigjøringsdagene fikk jeg hyre som 2. styrmann på en flott taubåt i Harstad. Dette kom til å bli den siste båten jeg hadde. Ting skjedde fort i Harstad i de dagene og det var mange tilfældigheter".

"Tyskerne hadde et stort fryselager på Tofta like utenfor Harstad. Her hadde de lagret 80 tonn med matvarer og utstyr av forskjellig slag. Jeg fikk nå jobb for Marinen, og fikk ansvaret for dette lageret i nærmere to år. Jeg hadde samtidig ansvaret for å forsyne de tyskerne som enda var i Harstad med pro-

1) Dette må ha vært forpartiet for den britiske avdelingen som gikk i land der. (Operasjon "Maurice") Den tyske bombing av Namsos tok til den 14. april, samme dag som det britiske forpartiet gikk på land. En britisk territorialbrigade som var blitt omdirigert fra Nord-Norge til Namsos, gikk først til Lillesjøna utenfor Rana. Der ble 1000 mann overført på jagere som satte dem på land i Namsos den 16. april. Resten av brigaden kom etter den 17. april, og den 20. kom også en brigade franske alpejegere.

Slagskipet Scharnhorst som Lorentz kom ombord i som norsk sjømann i 1943 mens det lå i Kåfjorden i Alta sammen med Tirpitz, Lützow og seks jagere. Foto: DEPARTMENT OF THE NAVY -- NAVAL HISTORICAL CENTER WASHINGTON DC 20374-5060

Tekniske data for Scharnhorst:

Displacement:	38,430 mt
Dimensjoner:	Lengde 231m, bredde 30m, dybde 9,9m
Pansring:	Hovedskroget 350mm, kanontårn 100 – 340mm, dekk 50 – 110mm, kapteinens kommandorom (Conning tower) 200 – 350mm
Bevæpning:	9 x 28cm/L54,5, 12 x 15cm/L55, 14 x 10,5cm/L65, 16 x 3,7cm, 14 x 2cm, 6 x 53,3 cm torpedoeer
Fly:	3 x Arado 196
Maskineri:	12 dampkjeler, tre Brown-Boveri turbiner på 160,060 hk
Hastighet:	Maksimalt 32 knop
Rekkevidde:	7,100 nm ved 19 knop
Besetning:	1968 menn

Scharnhorsts siste dager

Scharnhorst var søsterskip til slagskipet Gneisenau. På grunn av deres høye fart på 30 knop ble disse fartøyene også betegnet som slagkryssere. I 1940 opererte de sammen utenfor norskekysten. Den 8. juni senket de det britiske hangarskipet HMS Glorious utenfor Vesterålen. Ombord på HMS Glorious var også RAF Squadron No. 46 med 10 Hurricane jagerfly som hadde deltatt i kampene i Nord-Norge. Under retretten klarte de med et nødsrik å lande på HMS Glorious som ikke var konstruert for å håndtere slike fly. De møtte allikevel sin skjebne bare kort tid etterpå da hangarfartøyet ble senket. Gneisenau ble forøvrig så hardt skadet senere at den måtte kondemneres. Skytsene ble demontert og det aktre av de tre 28 cm trippel kanontårnene (Caesar) ble montert på Austrått fort på Ørland. Det midterste tårnet (Bruno) havnet på Fjell festning utenfor Bergen.

Den 25. desember 1943 kl. 1800 gikk Scharnhorst ut fra Kåfjord for å angripe den allierte konvoien JW 55B som var på vei til Murmansk med krigsmateriell til Sovjetunionen. Utenfor Nordkapp i storm og mørke ble hun møtt av en overraskende stor britisk eskortestyrke. Den besto bl.a. av slagskipet HMS Duke of York, en krysser og fire jagere, blant disse var også den norske jageren KNM Stord. En annen del av den britiske eskortegruppen besto av krysserne HMS Belfast, Sheffield og Norfolk. Den lå noe lengere syd, men taktisk sett opererte de sammen. Målet var å lokke Scharnhorst og de fem jagerne i den tyske kampgruppen ut fra Båtsfjord og angripe den i et koordinert bakholdsangrep. Dette ble meget vellykket, og etter fire timers umenneskelig hard kamp i mørke og artisk kulde andre juledag ca kl. 1930 1943 ble Scharnhorst senket. Av besetningen som da var på 1968 mann ble kun 36 reddet.

viant og forbruksartikler. Dette lageret ble forøvrig overtatt av Nord-Norges Salgslag A/S, og senere av Tine A/S.”

”En dag kom det en løytnant opp på lageret til meg og spurte om jeg kunne begynne å jobbe som ammunisjonsforvalter i Kystartilleriet på Trondenes. Jeg forklarte da at jeg ikke hadde særlig kjennskap til denslags, men det var ikke noe problem sa han for opplæring ville bli gitt ved Sjømilitære korps i Horten. Jeg svarte ja, leverte inn en søknad, og fikk jobben i løpet av en to tre ukers tid. Dermed var veien videre staket opp for meg”.

”Så ble det ammunisjonskurs i Horten i 1947, og Mette Sofie og jeg kunne glede oss over å kunne bo sammen i huset på Nøtterøy i et par måneder. Så bar det nordover igjen, men denne gangen var det til en sikrere og mer forutsigbar fremtid enn tidligere. Nå var det jo Trondenes som var blitt arbeidsstedet, det var fred i landet, og her var det jo mange interessante ting å beskjeftige seg med. Det var ikke minst ammunisjonen til de fire store ”Adolfkanonene” med kaliberet 40,6cm som opptok mye av tiden. Men det var også kolossale mengder med annen ammunisjon, både på Trondenes og på alle fortene som var underlagt. Jeg husker forresten at kruttladningen ”Grosse Effekt- Ladung” til 40,6 cm kanonen veide 280 kg. Granaten veide over ett tonn og kunne nå ut til en avstand på 43 km. Med en lettere granat ble rekkevidden hele 56 km”.

"Jeg hadde etter hvert tilbrakt mange år i Nord-Norge og kunne godt tenke meg en annen tilværelse sørpå. Så var det en dag i 1951 at jeg leste i Mannskapsavisa at det var tre stillinger ledige ved Luftvernartilleriets skoleavdeling i Stavern. Her skulle det tilsettes en bøssebaker, ett transportbefal og ett ammunisjonsbefal. Jeg søkte da og fikk stillingen som ammunisjonsbefal. Odd Th. Hansen og Harry Karterud fikk de to andre stillingene. I annonsen sto det at det fulgte hybelleilighet med stillingen, men da Mette Sofie og jeg møtte opp i Stavern var det ikke tilfelle. Vi fikk imidlertid bo i en av brakkene på Rakke. Her bodde det 6 andre familier også på den tiden, så vi var ikke akkurat ensomme derute. Det var jo fint på Rakke på sommerstid, men på vinteren hente det jo at vi snodde inne, og det kunne være strevsomt å komme seg inn til leiren i Stavern. Vi brukte gjerne sykkel når det var bar mark, men måtte ta skiene fatt om vinteren. Samholdet var bra der ute, og vi syntes slett ikke at vi led noen nød. Men min jobb foregikk på Rakke det meste av tiden, så det ble kort vei til arbeidet for min del".

"Jobben med ammunisjonen gikk greit i alle de årene jeg jobbet med det. Vi var forskånet fra ulykker og uhell i alle år, og er selvfølgelig glad for det. Jeg mistet dessverre flere av mine tidligere kolleger i en stygg ulykke på Trondenes etter at jeg kom til Stavern. Ammunisjonsfolka var opptatt med å demontere brannrør på en mengde 88mm granater da det skjedde en kraftig eksplosjon i arbeidsområdet. Sikkerheten var dessverre ikke tatt alvorlig nok og dermed skjedde ulykken. De demonterte brannrørene med overdragerladninger ble etterhvert samlet i en kasse etter hvert som arbeidet gikk framover. Uforsiktighet og kanskje uvørenhet førte til at overdragerladningene eksploderte og dermed detonerte også en mengde granater. Ulykken kostet 2 mennesker livet".

"Det skjedde jo ting her i Stavern også, men heldigvis ikke noe som var så alvorlig. En dag fikk jeg imidlertid en telefon fra sjefen i leiren, som den gang var oberst Ruud. "Du må komme inn hit med en gang" sa han, "det er viktig". Han sa ikke noe om hva det var, og jeg dro selvfølgelig inn til leiren straks og meldte meg for obersten. Der sto det en jeep klar, og så bar det av sted til kaia i Larvik. Der ble vi møtt av skipperen på rutebåten "Arendal". Han kom mot oss med noen forrevne metallbiter og spurte om vi vet hva dette er? Jeg så jo med en gang hva det var, og svarte at jo, dette er fragmenter fra en 90 mm luftverngranat. Han forklarte at bitene hadde falt ned på dekket utenfor Rakke. Ingen ble skadet heldigvis, men jeg minns at det ble oppstuss og avisskrivning om det etterpå. Det var jo tydelig at det hadde vært skutt fra Rakke mens båten var inne i skytesektoren. Jeg tror dette skjedde på sommeren i 1958".

"Jeg gikk av med pensjon som kaptein i 1977 mens Notland var sjef. Jeg har siden levd godt som penjonist her i Stavern. Jeg har kunnet nyte mitt otium her, som det heter".

Og med disse ord takker jeg Lorentz for et interessant og

En av de fire kanonene i 40,6 cm batteriet på Trondenes. Fotografiet er gjengitt med tillatelse fra Hilde Herberg, Nasjonale Festningsverk

Trondenes og 40,6 cm kanonene

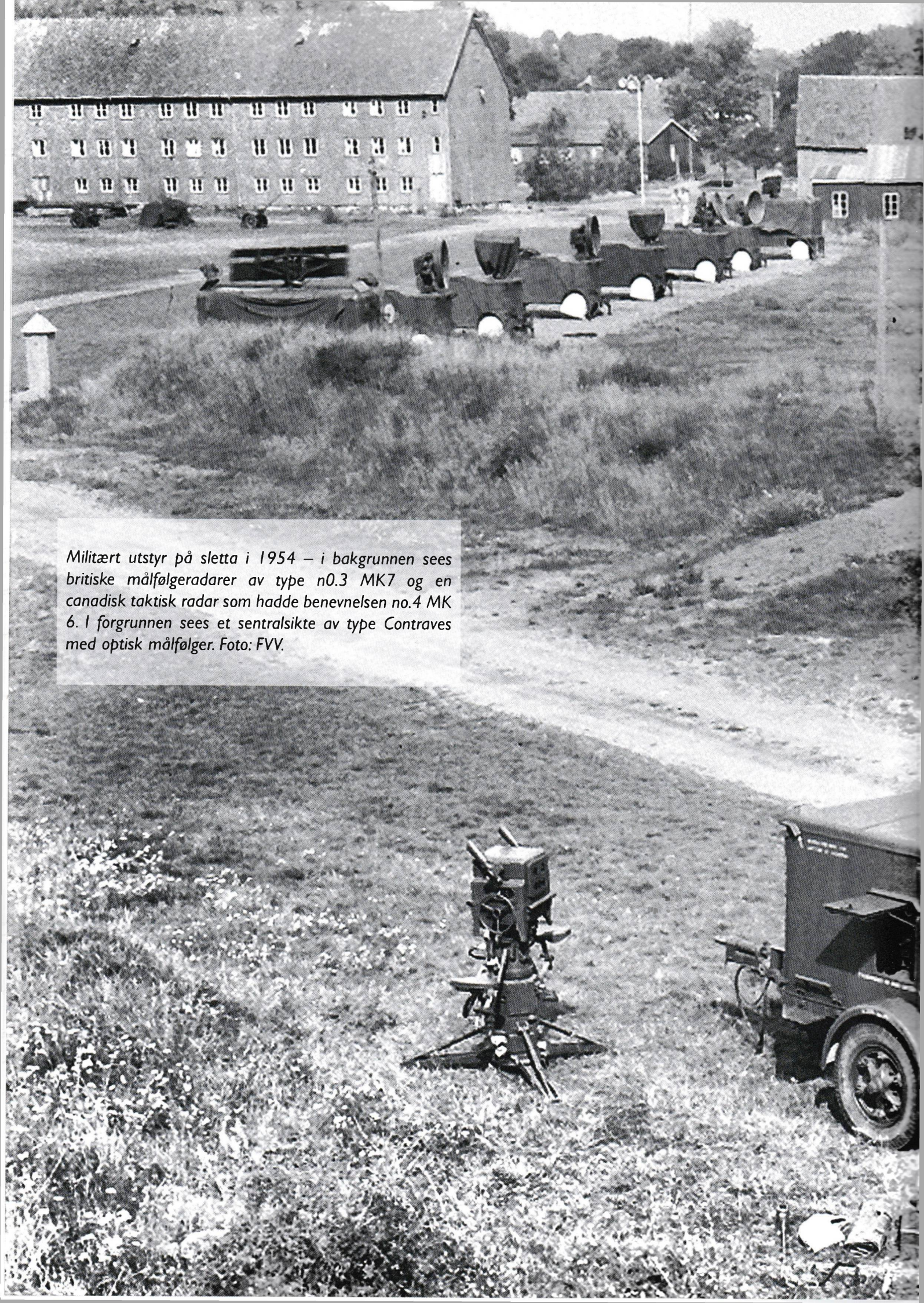
Hovedbatteriet på Trondenes ble påbegynt i 1942. I løpet av våren og sommeren hadde det funnet sted forberedende arbeider som veier og kai. Under byggingen ble det satt opp et dekningsbatteri på Kråkenes. Sør for kirken bygget man en spesiell kai med kran for lossing av de tunge delene. Kaien er fortsatt i bruk. Batteriet på Trondenes ble operativt med tre kanoner i mai 1943, mens den siste sto klar i august samme år.

Kanonene fikk tilnavnet Adolf-kanoner etter én av granattypene som ble brukt. Kanonrøret var 20,3 m langt og granaten veide 1030 kg. Skuddvidde med standardgranat var ca. 43.000 m, mens man med en lettere granat på 600 kg kunne skyte opp mot 56.000 m. Totalt ble det laget 19 stk. av denne kanontypen, av disse er det kun de fire på Trondenes som er igjen.

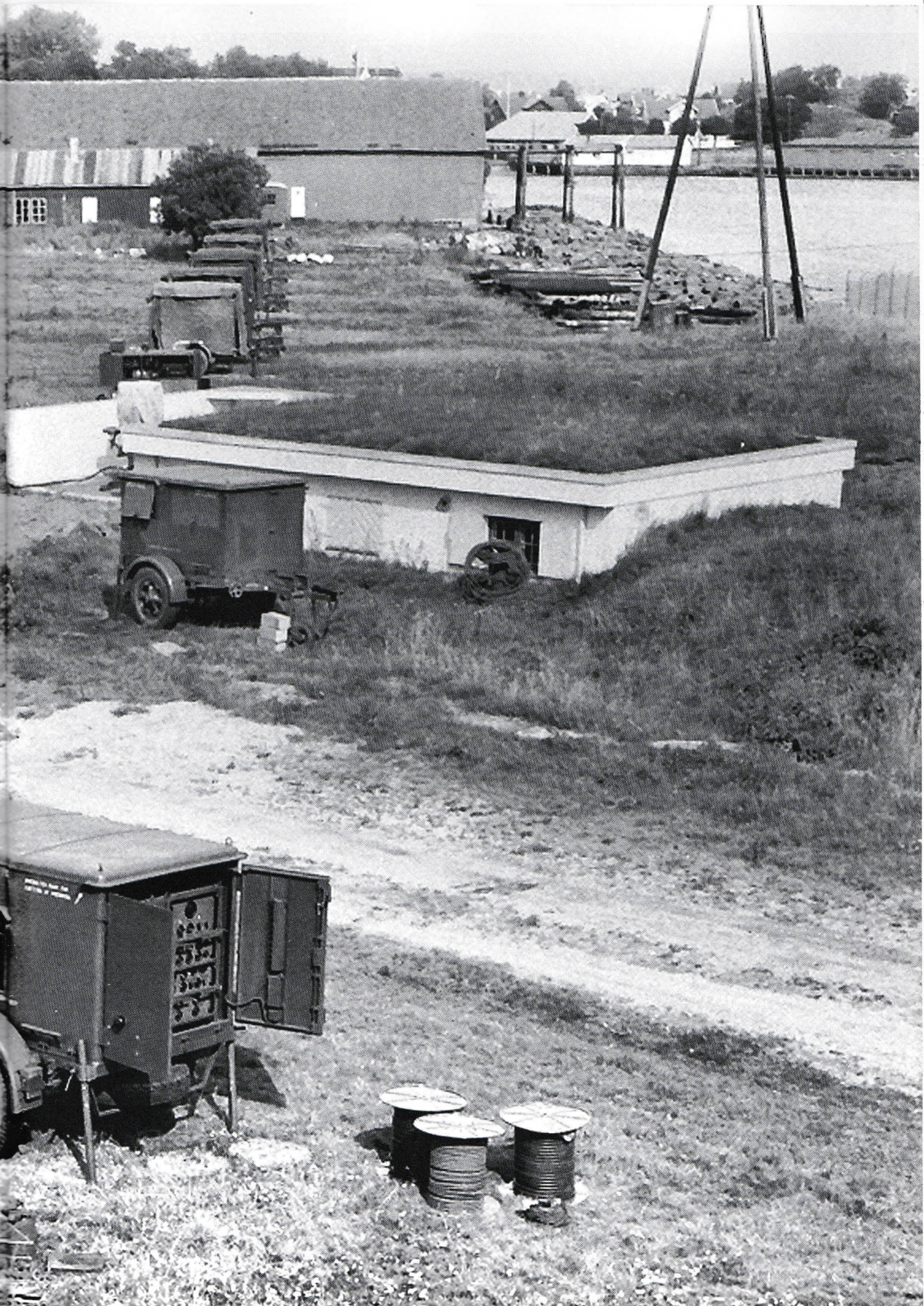
Kystartilleriet overtok Trondenesområdet 14. juli 1946. Trondenes ble etter dette standkvarter og øvingsplass for Kystartilleriet i Nord-Norge. 40,6 cm-batteriet ble tatt inn i Brig Nord sin mobiliseringsoppsetning i 1951. Det ble foretatt flere fullkaliber prøveskytninger med to av kanonene frem til 1957.

Forsvarsdepartementet foreslo å nedlegge 40,6 cm batteriet i 1958. Militærkomiteen og Stortinget ga sin tilslutning. To av kanonene ble tatt ut av mobiliseringsplanen samme år, mens man besluttet å avvente nedleggelsen av de to øvrige kanonene. All instrumentering i kommandoplassen ble demontert i 1961 for å gi plass til nytt materiell, og kanonene ble stående uten vedlikehold. Nedleggingsvedtaket ble iverksatt først i 1964 etter at Grøtvær fort var beredskapsoppsett.

spennende intervju, og avslutter med et ordspråk som kanskje passer på ham: "At the end of the day there's a reward for being a good boy."

Militært utstyr på sletta i 1954 – i bakgrunnen sees britiske målfølgeradarer av type n0.3 MK7 og en canadisk taktisk radar som hadde benevnelsen no.4 MK 6. I forgrunnen sees et sentralsikte av type Contraves med optisk målfølger. Foto: FVV.

Etableringen av Luftvernartilleriet i Stavern

Ved Per Inge Olsen

Alle som kjenner historien til Fredriksvern verft vet at Luftvernregimentet hadde sitt standkvarter her i perioden 1934 – 1940. Før Luftvernregimentet flyttet inn hadde Krigsskolen i mange år avviklet sine sommerøvelser ved verftet. Krigsskolekadettene var særdeles godt ansett i Stavern og et populært innslag i bybildet. Vi som har opplevd det tette båndet mellom Forsvaret og lokalsamfunnet i nyere tid har sikkert trodd at Forsvaret alltid har blitt ønsket velkommen til Stavern – som nettopp Krigsskolen ble det i sin tid. Slik var det imidlertid ikke da det ble kjent at Luftvernartilleriet hadde planer om å legge sin utdanning og øvelser hit.

Allerede på begynnelsen av 1930-tallet ble det fra forsvarshold antydning at Stavern kunne være et aktuelt sted for lokalisering av Luftvernartilleriet. Det var imidlertid først da kommanderende general, Laake, i et intervju med Østlandsposten 2. august 1932, bekreftet disse planene, at protestene mot en slik etablering startet.

Samme kveld som intervjuet sto på trykk i Østlandsposten ble det avholdt et møte i Stavern formannskap angående overføring av Luftvernartilleriets øvelser til Stavern. Formannskapet anbefalte ovenfor herredsstyret om straks å rette en protest til regjeringen da en etablering av Luftvernartilleriet i Stavern kunne få negative følger for stedets viktigste inntektskilde, nemlig sommerturismen. Derimot ville man gjerne beholde øvingsvirksomheten til Krigsskolen fordi man mente at dens tilstedeværelse var med på å øke sommertrafikken.

Hotell- og pensjonateierne i Stavern sluttet seg umiddelbart til formannskapets uttalelse i et brev til Det Kongelige Forsvarsdepartement 8. august 1932 hvor de blant annet skriver:

”Undertegnede næringsdrivende i hotell- og pensjonatbranchen, hvis bedrifter er helt avhengig av den omhandlende søkning til stedet av sommergjester og turister, slutter oss helt til den av Stavern formannskap hevdede mening og vil på det mest inntrengende henstille til det ærede departement, at den omhandlede flytning til Stavern av luftvernartilleriets øvelser ikke må finne sted.

Den omhandlede søkning av sommergjester til Stavern har funnet sted i en lang årrekke og i stadig stigende utstrekning. Den særlig i det senere år sterkt voksende forståelse av, hvilken helsebringende innflytelse friske saltsjøbad, sjøluft, og solbad har for helbreden, har bevirket at stadig flere har søkt hen til Stavern,

uavhengig av op- og nedgangstider og konjunkturer. Det er således betegnende, at neppe nogensinde har denne økning hatt et større omfang enn i inneværende sommer. Hertil kommer også, at der såvæll fra kommunens, som fra de privates side, er gjort meget for å trekke sommergjester til stedet og gjøre opholdet så behagelig som mulig. Stedets skjønn natur, gamle bygninger, mindesmerker og tradisjoner samt vakre omegn gjør det også i særlig grad til et yndet opholdssted for sommergjester, feriereisende og turister.

Det sier sig selv, at under den økende søkning har undertegnede næringsdrivende måttet foreta utvidelser og nybygninger i stor utstrekning for å imøtekomme de krav som den økende søkning stiller. Det er således efter våre forhold nedlagt en meget betydelig kapital i våre etablissementer. Nøkternt regnet er der direkte i hoteller og pensjonater nedlagt en kapital på ca kr 565.000.- hvortil kommer de beløp, som er anvendt av de private innvånere, som i stor utstrekning, enten gjennom oss eller direkte, utleier værelser til sommergjester. Disse store beløp skal forrentes og amortiseres gjennom trafikken avkastning.

Av like stor betydning for Stavern er de store inntekter som sommertrafikken medfører dels gjennom oss, dels direkte fra gjestene, for stedets handel og omsetning av landbruksprodukter og fisk, dets kommunikasjoner etc.

En mengde mennesker har i denne tid også sitt arbeide og levebrød direkte gjennom denne trafikk.

Såfremt luftvernartilleriets øvelser henlegges hit og den ro og hvile for nervene, som er av vesentlig betydning for søkningen, skulle ødelegges og søkningen gå betydelig ned eller helt opphøre, vilde det ikke alene medføre økonomisk ruin for undertegnede, hvis eksistens er helt avhengig av sommertrafikken, men også virke

odeleggende for den hele kommune og dens befolkning.

Vi tillater oss derfor å andra om, at omhandlende øvelser ikke blir henlagt til Stavern.”

Brevet var undertegnet av følgende: "KRONPRINSEN" ved Valborg Paulsen, HOTELL "WASSILIOFF" ved Fr. Schøler, HOTELL "KRONA" ved G. Gabrielsen, AUZERØD GÅRD & PENSJONAT ved Dorthea Jahren, ANKER BREDSTRUPS CAFE & CONDITORI ved Anker Bredstrup samt av Pethrine Hansen.

Til tross for disse innvendingene fortsatte Forsvaret utredningene angående valg av øvingssted for luftvernartilleriet. Etter grundige vurderinger av ulike alternativer kom Generalinspektøren og sjefen for festningsartilleriet og Generalinspektøren for feltartilleriet fram til at Stavern var det eneste sted som var egnet til øvelses- og skyteplass for luftvernartilleriet. I sin anbefaling til Kommanderende general, datert 8. oktober 1932, pekte de på alle fordelene ved å velge Stavern. Spesielt gjaldt dette mulighetene for en kanonskyteplass på Rakke som tillot skyting mot slept luftmål inntil kanonenes maksimumsrekkevidde (16 km) og at skuddfeltet lå ut over vann. Videre at Fredriksvern verft var tilstrekkelig stor som øvelsesplass med nødvendige etableringer både for personell og materiell.

I brevet til kommanderende general ble også de protester som hadde framkommet i Stavern nevnt. Det siteres:

"Efter konferanse med innehaveren av Wassilioff hotell har i allfall han ikke vært opmerksom på at verken krigsskolen eller medicineravdelingen vil få praktiske øvelser der i framtiden, og at der således ikke blir militære avdelinger på stedet i det hele tatt, hvis ikke luftvernartilleriet kommer der. Gjort opmerksom på dette uttalte hotellverten at det var en livsbetingelse for hotellet å ha militæravdelinger i Stavern om sommeren, og at protesten i tilfelle bortfalt for hans vedkommende."

Videre ble det opplyst i brevet at det hadde funnet sted et møte mellom ordføreren i Stavern og sjefen for Det faste luftforsvar. Her ble ordføreren informert om at det under luftvernartilleriets øvelser kom til å tjenestegjøre ca 40 befall, ca 30 befalelever og med tiden ca 400 soldater og at dette sannsynligvis ville bringe økt omsetning for forretninger og hoteller. Skyteplassen ville ligge 2 km i luftlinje fra Stavern og skuddsmell ville derfor ikke sjenere befolkningen. Videre skulle skarpskytingsperioden ikke starte før ca 15. august og da var jo badesesongen på hell.

Det viste seg at protesten fra formannskapet ikke var sendt videre, og ordføreren lovt å legge saken fram for formannskapet på nytt.

Under møtet tok ordføreren opp et annet problem. Vannforsyningen til en så stor styrke kom til å bli vanskelig. Vannverket var for lite og i tørre somre var man nødt til å gå til sterk rasjonering. Det forelå planer om et nytt vannverk som var kostnadsberegnet til kr 138.000.- Ordføreren fant det derfor rimelig at hvis luftvernartilleriet skulle etablere seg i Stavern måtte de offentlige bidra til finansieringen av vannverket.

Nå var det imidlertid ikke bare hotell- og pensjonateierne som var bekymret. Også overlegen ved Kysthospitalet, Halvdan Sundt, mente at støyen fra skytingen ville uroe og forstyrre både pasienter og betjening ved hospitalet. I flere brev til Socialdepartementet høsten 1932 og vinteren 1933 tok han opp denne problemstillingen. Sommeren 1933 foretok Raufoss ammunisjonsfabrikker en prøveskyting med kanon ved leiren i Stavern og Sundt klaget på ny over støyproblemene. Det faste luftforsvar sendte nå en representant til Stavern for å ta et oppklarende møte med Sundt. Møtet mellom Sundt og kaptein Johannessen fant sted 7. september 1933. Johannessen fortalte Sundt at skytingen fra leiren kun var en utstyrsprøve og at de faste skytingene skulle finne sted fra Rakke. Hospitalet ville ligge bak skuddretningen slik at støynivået kom til å bli akseptabelt. Sundt var imidlertid fortsatt skeptisk og ga uttrykk for dette i et nytt brev til Socialdepartementet 11. september 1933:

"Nu kan jeg ikke frigjøre meg fra den opfatning at en artillerist ser mildere på skudd fra kanoner og det spetakel som dette volder enn en mann fra andre våbenarter og da mer en civilist som til og med har forholdet til hospitalet å ivareta".

Stortinget besluttet 19. juni 1934 at Stavern skulle være øvingssted for Luftvernregimentet. For å forbedre vannforsyningen til Fredriksvern verft ble det inngått en avtale med kommunen hvor Forsvaret skulle dekke ca 18 % av anleggskostnadene til nytt vannverk – til sammen kr 25.000.-. Kommunen forpliktet seg på sin side til ha en tilfredsstillende vannforsyning for inntil 600 mann. Forsvarets behov for vann var stipulert til 50 liter pr mann pr døgn.

Videre ble det for 1935 bevilget kr 17.200 av fondsmidler til utbedring av kjøkken og spiseforholdene for Luftvernregimentet. Dette gjaldt i hovedsak kjøkken og spisesal i Steinbrakkas 2. etasje hvor forholdene var under enhver kritikk.

Så vidt vi vet stilnet protestene etter at etableringen av Luftvernregimentet hadde funnet sted. De fleste så vel at også denne type militær virksomhet hadde positive ringvirkninger og at skuddsmellene ikke fikk noen negative følger for sommerturismen.

Luftvernregimentets rekruttskole sommeren 1939

Tilrettelagt for Værftsmagazinet av Per Inge Olsen

Venneforeningen har fått tilgang til notater som Alf M. Tvedt har nedskrevet fra sin tid som rekrutt ved Luftvernregimentet sommeren 1939. Vi vil takke hans hustru, Gerd Tvedt, som har gitt oss anledning til å formidle hans historie her i Værftsmagazinet.

Alf M. Tvedt var født i Bergen i 1918. Han gjennomgikk Luftvernregimentets rekruttskole i 1939 og befalskurs fra januar 1940. Han deltok i forsvaret av Rjukan fra 9. april 1940. Da hans avdeling ble nedlagt 4. mai gikk Tvedt og en kamerat over Hardangervidda til Bergen på ski med tyskere i helene. Første del av krigen gjorde han tjeneste i politiet i Bergen, men måtte senere flykte til Sogn. I 1946 kom Tvedt tilbake til Stavern hvor han tjenestegjorde en kort tid som velferdsoffiser før han ble beordret til Skar i Maridalen. Høsten 1946 traff han jenta som senere skulle bli hans hustru, Gerd Mathiesen. De møttes første gang på Soldathjemmet. Gerd var lotte og arbeidet i kantina. De giftet seg i 1947. I 1948 kom Tvedt tilbake til Stavern, men måtte ta en kortere beordring til Soma ved Stavanger før han endelig kunne etablere seg permanent i Stavern.

Nå fulgte mange år som offiser ved Luftvernartilleriets avdelinger i Stavern fram til 1968 da han søkte avskjed som kaptein i Luftforsvaret. Før det hadde han rukket å etablere seg som forretningsdrivende i Stavern. Først en liten butikk med barneklær i 1964 og året etter i et nytt lokale med manufaktur og sko. Denne forretningen drev han fram til 1980.

Tvedt hadde også en kunstnerisk side. Han spilte både trekkspill og piano, malte og bygget skutemodeller. Han døde våren 2002.

Her forteller rekrutt nr 7739 Alf M. Tvedt med egne ord fra rekruttskoleperioden sommeren 1939.

Ved sesjonen for Bergen den 3.mai 1938 ble kjennelsen stridsdyktig fulgt opp for mitt vedkommende med utskrivning til Luftvernregimentet i Stavern med 70 dagers rekruttskole der. Frammøte var satt til den 26. juni 1939 en gang i løpet av dagen. Ved frammøte på jernbanestasjonen denne dagen viste det seg at det skulle bli en hel tropp bergensere som skulle ut i det samme ærendet, og vi fylte opp 3 kupeer på Bergensbanen som hadde avgang kl 0900 med adresse Hønefoss – Drammen – Larvik. Vi ankom Larvik så vidt over midnatt. Det var en livlig tropp bergensere dette her, som var samlet under

en gigantparaply i sort med følgende tekst malt på toppen: "Her kommer Bergen med luftvernet". Busser var stilt opp for transporten til Stavern, og vi ble ønsket velkommen om bord av svensken Emanuelsson i vår buss, og det var en underholdende sjåfør skal en vite. Da vi kom til Stavern om natten var det samling foran Kadettbrakka i leiren og hele troppen vår ble henvist til 3. etasje i den store bygningen. Halm, madrasser og ulltepper var lagt ut, og de fleste trøtte etter den lange reisen, roet seg fort og ga seg søvnen i vold.

Første dagen gikk i en eneste rundgang, høyt og lavt, med utdeling av militæreffekter og et lurveleven for å finne klær som passet på beste måte, og det var ikke så helt enkelt nei. Det var innkalt ca 600 rekrutter og befal, så det var en formidabel samling av personell som skulle settes i "bås" med nummer og navn oppsatt i avdeling. For mitt og bergensernes vedkommende ble det 2. batteri med sersjant Dyring fra Larvik som troppsjef og kaptein Alvær som batterisjef. Sistnevnte var også fra Bergen, og født i Alvørsund nord for byen i Nord Hordaland. Etter frokosten, sterkt improvisert for øvrig, og alle i sivilt enda, var det oppstilling foran Befalsmessa med påfølgende legeundersøkelse og koppevaksinerings i den lille røde sykestua som hadde et lite legekantor og 2 sykesenger (for 600 mann!).

Det var et strålende sommervær og hele batteriet på 150 mann var som nevnt samlet på plassen der i nærmere 25-30 graders varme. Varmen kombinert med lang venting på koppevaksinen og en viss skrekk for selve vaksineringsen tok knekken på flere som benyttet anledningen til en liten besvimelse. Det var en lettelse da matsignalet lød "Nu er det mat å få, nu er det mat å få, glem ikke kniv eller gaffel". Det var trangt om plassen i 2. etasje i Steinbrakka og meget sparsomt med lys fra de små vindusgluggene. Med et trettital langbord og flere hundre mann til bords tok det tid før en følte seg hjemme med den tildelte plassen sin, men det jenket seg etter hvert. Ut på dagen kom vi oss alle i uniform og ble plassert i avdeling, som før nevnt 2. batteri, som var et

kanonbatteri med Kongsberg luftvernkanon 7.5 cm modell 32. I alt 3 batterier var oppsatt for rekruttskolen, 2 kanonbatterier og 1 batteri for lytteapparater og lyskastere. Fagsoldatene lå i telt rundt Kontordammen og all virksomhet var plassert i nedre leir hvor det var ganske trangt om plassen. Programmet for tjenesten var satt opp med reveltje kl 0700. Deretter oppstilling på sletta foran Kadettbrakkka og marsj til frokosten med bestikkpose og drikkekrus. Antrekket var leiruniform, hvit jakke og stripet bukse i blått og hvitt. Stoffet var av kanvas i begge plagg og var utrolig slitesterkt. Til oppstilling igjen var det grå leirjakke med samme bukser, samt lue, den kjente "halvliteren". Så bar det i vei med sluttet orden og kanoneksersis dagen lang. Etter prøver og noe opplæring ble jeg utpekt til siktepersonell på 4 mtr. SOM avstandsmål og det skulle bli mang en øvelse med det apparatet sommeren igjennom.

Luftvernregimentet hadde følgende oppsetning:

Leirsjef oberst Hagem, nestkommanderende var major Tellefsen. Det var 3 kapteiner som batterisjefer og ca 600 rekrutter spredt over det hele med sersjanter og korporaler som troppsbefal.

Ved siden av de 3 batteriene var det oppsatt transport- og sanitetskompani og det var stor virksomhet i leiren når eksersisen tok til for alvor. Første uken gikk det på sluttet orden med hard eksersis for å få avdelingen under militær disiplin. Det var ikke alle som holdt klart for seg høyre og venstre om i starten, dette til stor moro for bergestroppen som hadde marsjert til buekorps etter militært reglement fra 8-10 årsalderen. Vi hadde en riktig "Prøysser" – løytnant Kaltvedt – som var nestkommanderende i batteriet og ledet drillen med sluttet orden og med ordrer som smalt i luften. Bergenserne likte godt dette, og trivelig var det når han beordret 3. troppen til pause med røyk tillatt på vollen, og så fikk vi se resten av batteriet i full marsj i solsteiken.

Morgentrimmen var springmarsj over sletta, rundt Korntin, og over jordene der midtre leir ligger i dag. Her rant elven nedover bakken og flere kuer gikk og beitet mens vi skremte vettet av dem på løpeturene våre som rundet av like ved leirplassen og Kontordammen.

Så kom vi i gang med batterieksersisen med tunge kanoner og siktemidler og det kunne være slitsomt nok. Spesielt kanonen var tung å få i prosskroken på kjøretøyet og tung og laste av igjen. Det var et under at ingen tær ble skadet underveis. Lavetten var todelt og ble slått ut i en vifte på bakken. Jordspyd på meteren lang ble slått ned i bakken på begge lavetter og så sto den der klar til skudd, som det het. Så var det ladning og temperering av kanonpatronen som var nærmere meteren lang og veide 10-12 kilo. Vi i siktetroppen hadde det lettere når vi hadde fått materiellet på plass og i stilling.

Det skulle bli dobbelt så mange øvinger og drill etter hvert, da krigstrusselen hang i luften og satte alle

Alf M. Tvedt

gjetninger i gang om snarlig krig eller ikke. Det ble lagt opp til flere nattøvelser på Kaken som varte både i juli og august. Olsokaften satte 2. batteri kulør på kvelden med stort show og putekamp i kanalen og med orkester som spilte til dans på "femøringene", som var store teltbunner plassert på bakken langs sjøkanten nedenfor vollen. Staværingene møtte opp i stort antall og det var stor jubel i leiren den kvelden, med utsatt rosignal til kl 2400. Ellers var det leirmesterskapet i fotball som satte stor aktivitet i gang ut på sommeren. I alt 8-10 fotballag ble stablet på beina og det skulle bli Oslolaget og Bergenslaget som sto for finalen på Agnesbanen. Bergenslaget vant til slutt etter omkamp. Oberst Hagem hadde kjøpt inn en kasse med brus til seierherrene. I tillegg fikk laget et lite sølvmerke som erindring. Merket var smykket med et fly og LV-tegn og datoen 1939. Dramatisk ble det omkring denne tildelingen da vi fikk det utlevert kl 0300 om natten på oppstilling før "sitt opp" og avskjed med Stavern på vei til nøytralitetsvakt i Oslo. Det var falt krigserklæring mellom Tyskland og England dagen før så det ble ingen dimisjon etter 70 dagers rekruttskole i Stavern. Derimot ble det 60 dagers tillegg som nøytralitetsvakt på Bjerke travbane og hvor april dagene 1940 skulle bli 2. batteriets ildprøve med nedskutte fiendtlige fly som resultat etter all drillen som fant sted i Stavern sommeren 1939. Sommerrekruttene fra Stavern kom i første linje i forsvaret av Fornebu flystasjon og takket være drill og trening klarte de seg såpass som de gjorde i alt kaos og rot som fulgte de første krigsdagene.

Et minne trenger seg frem. Det var promenadene på

*Fra befalsball på Soldathjemmet i tiden etter krigen, hvor vi ser Alf sammen med sin vakre Gerd.
Foto: Putte Solbergs fotosamling.*

Baneveien alle de fine sommerkveldene, med hundrer av gutter i uniform, offiserer og menige. Alle Staværinger, unge som gamle, tok del i promenaden og de unge piker i sommerkjoler var brune som kaffebønner. Det er klart det var en stor opplevelse for oss alle som deltok i hele dette eventyret som oppholdet ble for de fleste.

Før jeg dimitterte fra Luftvernregimentet hadde jeg søkt på et befalskurs som skulle starte 2. januar 1940. Det var ikke sikkert at det ville komme i gang, da det den gang som nå var en bevilgnings sak det hele. Det var

opprinnelig lagt opp til å bruke 7.6 cm Kongsbergkanon, men det viste seg at det ble 40 mm L-60 som ble våpenet. Innkallelsen lød på frammøte i Stavern, men etter få dager ble vi beordret til Rjukan. Altså – tilbake til julehelgen i Bergen så smalt det i postkassen 3. juledag. Der lå innkallelsen til befalskurset med frammøte Oslo Vestbane 2. januar 1940 kl 2000 for videre avgang til Larvik med jernbane kl 2100. Vi var ca 20-30 mann i alt, og smalsporet som Vestfoldbanen var den gang kom vi til Larvik kl 0200 om natten. Her var det rekvirert buss til Stavern og vi var framme kl 0300. Det var svinekaltda da vi kom fram. Vi ble forlagt i det gamle administrasjonsbygget vis a vis Kommandantboligen og her var ovnene rødglødende i de tre rommene vi ble tildelt. Frokost første dag ble servert i Kommandantboligen i de 2 stuene innenfor kjøkkenet og fru Melbye var kokke. Vi hadde en Kongsbergkanon til øvelse og vi skulle samtlige bli kanonkommandører og sersjanter i løpet av de 2 måneders lange befalskurset. Det var vinter og kaldt vær og vi var glade for tjenesten inne med skytelære, oppsatsvinkler og forsprangsvinkler, innimellom kanoneksersisen dagen lang og lesing halve natten. Jeg hadde drevet så lenge med militærtjenesten på forhånd og var nærmest rutinert i forhold til de øvrige elevene som var en blanding av ingeniører fra NTH, kvalifiserte industri- og handelsmenn samt jurister og et par advokater. Ja, det var en sammensatt klasse vi utgjorde, men vi ble sveiset sammen og vi skulle også komme ut for krig og felttog på Rjukan og i Telemark før det hele var over. For vår del den 3. mai 1940 og vi var de siste for hele regionen av denne del av landet vårt som la ned våpnene og ble hjemsendt.

Foreningsnytt

Styret har for året 2008 hatt følgende sammensetning:

<i>Styre</i>		<i>Funksjonstid</i>
Leder	Terje Skjølberg	2008-2009
Nestleder	Marianne Sørli	2007-2009
Kasserer	Inger Johanne Dahl	2008-2010
Sekretær	Erling Halvorsen	2007-2009
Styremedlem.	Dag Helge Tvedt	2008-2010
Styremedlem	Kjell Reidar Bugge	2008-2010
Styremedlem	Arnfinn Malme	2007-2009

<i>Varamedlemmer</i>		<i>Funksjonstid</i>
	Olav Bjørnflaten	2008-2010
	Per Inge Steien	2008-2010
	Jonny Engmark	2007-2009
	Karl Bjørn Andersen	2007-2009
Redaktør	Rune Sørli	2008-2010

Årsmeldingen 2007

Her følger innledningen fra årsmeldingen for året 2007. Hele årsmeldingen kan leses på vår internettside.

Styrets arbeid

Som angitt i vedtektene skal det nye styret konstituere seg på første møte etter valget. Dette ble gjort og de innvalgte fikk verv som angitt ovenfor. Tradisjonen med at varamedlemmene innkalles og deltar på alle styremøter, har vært opprettholdt også i år. Dette fungerer godt og gir større bredde i diskusjonene. For å fordele de mange oppgavene som foreningen står overfor har styret nedsatt flere arbeidsgrupper. En museumsgruppe med leder Kjell Bugge, en guidegruppe med leder Marianne Sørli, en medlemsgruppe med leder Erling Halvorsen, en fotogruppe med leder Jan Schipstedt og en flaggansvarlig som har vært Olav Bjørnflaten. Redaktør for Værftsmagasinet har vært Rune Sørli.

Det har vært avholdt 11 styremøter og et åpent medlemsmøte i samarbeid med Larvik Forsvarsforening. Styret har behandlet 20 saker i løpet av året. Medlemstreffet med foredrag av en representant fra Forsvarets Overkommando angående Forsvarsstudien 2007 var godt besøkt. "Julemarkedet" 1. og 2. desember ble vellykket – med mange besøkende spesielt i Kafeteriaen i Steinbrakka. Foreningen har også fått utgitt for salg bok nr 4 i serien Stavensminner av Rune Sørli. I tillegg har vi i 2007 for salg "Verneplan for Fredriksvern Verft" produsert av Nasjonale Festningsverk

Foreningen har holdt åpent i Kadettbrakka på mandager fra kl 1000-1400 fra høsten 2007 og mange medlemmer har tatt turen innom for å slå av en prat og gi en hjelpende hånd med ulike oppgaver. I sommerferien har museet og utstillingen vært åpnet for publikum til fastsatte ti-

der, i tillegg til de kulturarrangementer som har vært holdt ved verftet i løpet av året.

FVV har hatt et aktivt år – hvor guiding, åpning av Galeimuset og utstillingen i Kadettbrakka har vært dominerende oppgaver. Arbeidet med et dokument- og fotoarkiv samt forbedring av utstillingene har vært prioritert. Istandsetting av eget rom for arkivmaterialet er nå ferdig og arbeidet med arkiveringen er startet. Søknad om støtte til dette er mottatt og arbeidet igangsatt. Sommeren 2007 rettet foreningen en henvendelse til Forsvarsbygg om hvorvidt det kunne være aktuelt å igangsette et forprosjekt med tanke på å bygge opp det Søndre blokkhuset. Vi ønsket en avklaring om dette kunne bli et prosjekt for FVV en gang i framtiden. Vi har ikke fått noe svar på henvendelsen, men vet at spørsmålet nå er til behandling hos Riksantikvaren.

Foreningen har oppnevnt 2 medlemmer til "Signalens Venner" og vil delta i arbeidet med å restaurere den optiske telegraf.

Flaggingen ved verftet er en betydelig dugnadsinnsats og er vår vesentligste inntektskilde. Det ble gjennomført en reise til Gamlebyen Fredrikstad med omvisning for flagg- og guidepersonell som ledd i kompetanseheving. Nytt guidekurs er igangsatt i 2008.. Foreningen har overtatt en mengde arkivalier og gjenstander fra Rune Sørli som ledd i å komplimentere utstillingene.

Vi har også i 2007 vært medlem av Larvik turistkontor. Turistkontoret har som kjent eget kontor på verftet i sommerseongen og formidler salg av bøker, brosjyrer m.m. for FVV.

Fredriksvern verft, 4.mars 2008

*Per Inge Olsen
Leder (sign)*

INNENTOR RAMMEN AV

MASKINVERKSTEDE T

I dag har Sprenggranaten funnet veien til to av emannaverkstedene i leiren, nemlig Sveiseverkedet og Maskinverkedet.

Begge verkstedene ligger i Vinkelbrakkas kjøler.

Vi stikker først innom Maskinverkedet, hvor vi finner sjefen Alfred Johansen omgitt av store og fremmede maskiner som står boltet fast til stengolvet.

Johansen viser seg å være en voksen kar, han er født i 1910 og den bløte dialekten hans understreker tilfulle at han tiltross for mange års tjeneste i leiren her i Stavern er ekte Haugeunder.

Johansen viser oss rundt og peker og forklarer og forteller at han har ialt 4-5 års verkstedspraksis, dessuten sertifikat som 3.klasses maskinist.

- Dessuten har det blitt en del korrespondansekurser, smiler han.

Vi ser på alle maskinene og lurar på om det er han som er sjef for alt sammen?

- Ja - ha, både sjef og maskingutt, flirer han. Dessuten er det og som er sjef for nødstrømsaggregatet og så er og sjef på båden.

- Det blir nok å gjøre da, sier vi og nikker rundt om til den imponerende maskinparken.

- Ja, det er no så opp og ned da - men det er nok for en mann, da vet du.

Men eg liker meg godt og trives voldsomt bra med arbeidet. Det eneste eg ikkje liker er vin-

MASKINIST JOHANSEN VED ARBEIDSBENKEN...

Vi besøker i dag to av leirens små verksteder, som drives av bare en mann - hver.

tøren her i Stavern.

- Er det bra maskiner du har og arbeide med her da?

- Det er det. Noen av disse er særdeles bra også. Eg har blant annet en dreisbønk som har en dreislangde på 90 cm. Og det er nok så mye. Så har eg en søyleborremaskin med en kapasitet på opptil 40 mm bor. Videre er det fresemaskin m/utstyr, høvlemaskin, maskinsag, planslipemaskin pluss bra med verktøy.

- Det er vel en del verdier som er plassert her inne i rommet da?

- Tjaa, Johansen drar på det og lar øynene fare rundt i rommet.

- Dine viktigste oppgaver?

- Det er reparasjoner av alt mulig innen leiren. Hovedsakelig er det dreiling.

- Leser du Sprenggranaten da?

- Å, jo da, det vet du eg gjør, sier Johansen og ler litt fult og nikker. - Og den er voldsomme god. Denne serien som dukker har starte tror eg slår veldig bra an. Jo, "granaten" er fin den.

- Du snakket om 4-5 års verkstedspraksis. Du er jo en voksen mann, hva har du gjort i mellomtiden?

Johansen vrir litt urolig på seg: - Joo oh, du vet eg har vært til sjøs da en 17-18 år. Blant annet under hele krigen.

- Krigen? Det var vel ikke bare morro?

- Nei, du vet vi ble torpedert ialt 3 ganger, og det er ikkje no morro akkurat. Men det gikk nå bra da.

- Det ble ingen medaljer da?

- Nei, jeg har ikkje sett noe til dem enda - og det samme kan det være. Du vet jeg lever ikkje av medaljer akkurat.

- Hov du kunne ha lyst til å kikke på her i leiren da?

- Nei, eg trivs så bra og vet ikkje riktig hva som skjer rundt omkring.

Det er mest andre som forteller meg hva som skjer. Eg holder meg mest her i verkstedet - eller på båden, vet du.

Vel, vel, vi takker for oss og synes i grunn det er trist at en mann som Johansen med ikke mindre en tre forlis, skal gå så usmerket gjennom livet - ikke engang en liten medalje. Men jobben her vet han sikkert å skjytte - det velstelte verkstedet talar for det, og så får vi bare håpe at leiren kan få enda mere glede av allsidige Johansens kunnskaper.

SVEISEVERKSTEDET

Ima hos sersjant Finn Holberg-Olsen gnistrer det riktig nyttårsfestlig i mot oss. Bak brillene aner vi 37 årige fuglevenn, sersjant, sjef for sveiseverkstedet og tennispillor Holberg-Olsen.

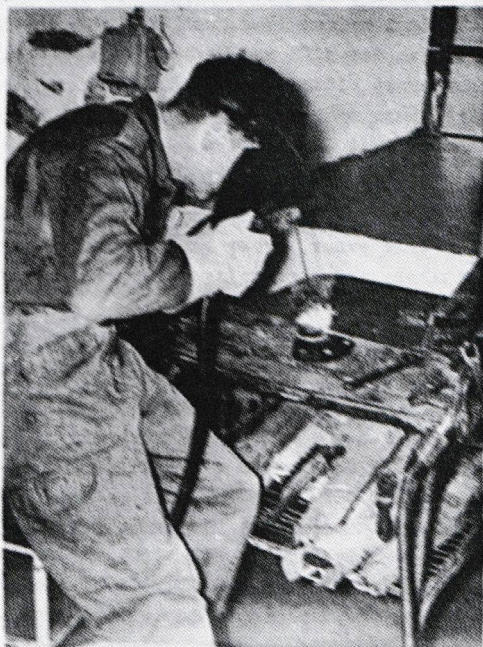
- Lesst Sprenggranaten, ler Finn. - Det er klart. Alle er jo spent på når serien kommer til de, vet du.

- Om den blir lesst? He - he, jo da, serien disintereres alltid, og det er jo et godt tegn på at folk liker den, enten det nå er negativt eller positivt.

Holberg-Olsen er ikke så lite av en livskunstner. Han har skaffet seg hus og bil, og mange, mange fuglevenner utenfor verkstedet sitt. Før han kom så langt - så ble han fndt i 1921 i Hedrum og under krigen ble det tur over til Canada hvor han fikk 4 måneders utdanning på Flyvek-skolen. Det var i 1942. Senere tjenestegjorde han ved den norske jagervingen i England til i 1946. Så ble det Sveiserskolen i Jönköping. Diverse praksis rundt omkring, inn - til han havnet her i Stavem i 1950.

Vi tesser rundt litt nede i kjølleren og kiker på det som er. Det er ikke mye fred å få. Det er stadig folk som kommer med oppdrag. Og det er tydelig at Holberg-Olsen har nok å gjøre?

- Jada, det har jeg. Men det er bare hyggelig. Du skjønner jeg liker å ha en del å gjøre.

SJ. HOLBERG-OLSEN SYDGER ELEGIRSK.

Skulle selvfølgelig gjerne hatt en mann her som assistent, men foreløpig har det bare blitt om vinteren. Da har jeg gartner Sjøndet her. Men nå om våren er jo det håpløst.

Det flammer opp fra et sveiseapparat, flammen blir først lett blålig, så går den over i varmt gult, og så står gnistregnet rundt oss. Vi rykker uvilkårlig litt tilbake, mens Holberg-Olsen rolig blir sittende, bare med et par briller til beskyttelse.

- Har du hatt noen merkelige oppgaver da?

Holberg-Olsen smiler lurt og drar litt på det:

- Tjaa, det er vel ikke vart å fortelle for mye om det. Det er for mange som leser avisen - men noe pussig har det jo vart vet du.

Vi sitter Ime på "kontoret" til Holberg. Det er et lite kott nærmest, og han smiler lurt i det han tørst bezerker: - Det nytter ikke å fotografere meg ved skrivebordet, he, he.

Og det må vi være enige med han i. Men et slikt anmannsverksted krever jo vesentlig praktisk utførelse av arbeidet, og ikke på langt nær den papirmølla og den administrasjonen som de større verkstedene har å bale med. Her inne i Holberg-Olsens lille krypinn får vi titte på noen av papirene hans, og han peker, ikke uten en viss stolhet, på en underskrift av Ole Selstad.

Santalen glir inn på Canada og krigen som var

.....

- Nei, jeg har ingen lyst til å emigrere tilbake til Canada, sier han.

- Visst var det hyggelig over der. Så hyggelig in en ble rent flau, under krigen, men nå har jeg jo blitt en gammel mann, ler han, og jeg har hus og familie her.

- Mye spennende å oppleve under krigen?

- Å, det var da noe, selv om det er lenge siden, så er det noe som setter seg fast. Jeg ser riktignok på det mest spennende. Men jeg fikk jo høre det etterpå. Vi ble transportert ca 3000 mann i en 2-300 passasjerers båt fra Canada til England, og da gikk en torpede inn i bakken vår. Jeg så bullet etterpå, og en matador kunne bedagelig kjørt inn der. Etterpå gikk følgedestroyeren vår i lufta. Den la seg i veien for den andre torpedoen. Ofret seg altså.....

- Hobbies?

- Tennis - ivrig sportsfisker (men av den typen som innrømmer at han introduserte vinlagging). Her får jeg innskyte at det bare er lagringen som er min hobby.

Vi rusler ut i solen igjen og takker for samtalen, mens Holberg-Olsen står igjen med brødskalper i hånden og roper: "Pip - pip", til et dusin av hans gode venner småfuglene.

Verftsforeningen på besøk i Gamlebyen

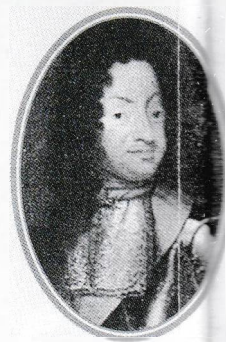
Den 14. november kl. 0830 startet turen fra Stavern torg og til Fredrikstad og gamlebyen for 26 medlemmer av Fredriksvern Verfts Venner. Deltakerne var i hovedsak flaggere og guider som ved denne turen skulle få et innblikk i hvordan omvisning og guiding forgår i festningsbyen Fredrikstad. Turen gikk med buss via Horten-Moss og ankomst Fredrikstad ca kl 1130. Der ble gruppen møtt av Dag Strømsæther, den siste Kommandant på et forsvarsanlegg som ble opprettet, etter at Danmark-Norge tapte Bohuslän i 1658 og som sto ferdig i 1653 i samsvar med planer fra generalkvartermester, oberst Willem Coucheron. Festningen er bygget i stjerneform på lik linje med vår egen på Fredriksværn, men har vollgraver som er fylt med vann. Baksiden om en kan kalle den det, vender mot Glomma og Isegran Fort, en øy i Glomma-deltaet som omkranser Akerøya. Fra vollporten med vaktstuen gikk vår vandring på vollene forbi sotieporter og nedover Tøihusgaten, hvor det Det nye Rådhus ligger som inneholder møtesal for kommunestyret og et kvinnefengsel. Vandringen fortsatte inn på Tøyhusplassen. Dette bygget, som lenge var Norges største i areal, er nå tatt i bruk av Fredrikstad Museum og forskjellige andre kulturinstitusjoner. Vi spaserte så gjennom hagen der den første kommandantboligen engang lå, men for lenge siden var brent ned. Vi stoppet så opp ved Prins Georgs bastion som kontrollerer Glommas østre løp. På veien passerte vi Hovedvakten eller det gamle Slaveri som det også het. Her satt blant annet Hans Nilsen Hauge, og flere som var betegnet som landsfanger, da huset var landsfengsel før Akershus overtok. Huset er nå i bruk av blant annet håndverkskunstnere. Høyere opp langs elven lå Det Grunnmurede Proviandhus, som sto ferdig i 1691 og er det eldste bevarte bygget i Festningsbyen. Bygget forvaltes av Forsvarsbygg og benyttes til festlokale, og er svært populært. Herfra gikk ferden videre til Kommandantgården der gårds-plassen var omkranset av bygninger for både folk og fe, slik som vanlig på 1700 tallet. Bygget var opprinnelig bygget av toller Ernst Melchior Leschly, men ble kjøpt av militæretaten i 1796 til Kommandantbolig og var i denne funksjon helt frem til nedleggelsen i 2002. I dag benyttes boligen til selskapslokale og kan fint romme ett 40 talls gjester. Vi spasert så videre forbi Kirken og Infanterikasernen mot Kongens torv der statue av byens grunnlegger Fredrik II -1567. Infanterikasernen, som er bygget etter "det kalenderiske system" brukes i dag til

Frederik II

Frederik III

Christian V

Johan Caspar
von Cicignon

Ulrik Frederik
Gyldenløve

Tordenskiold

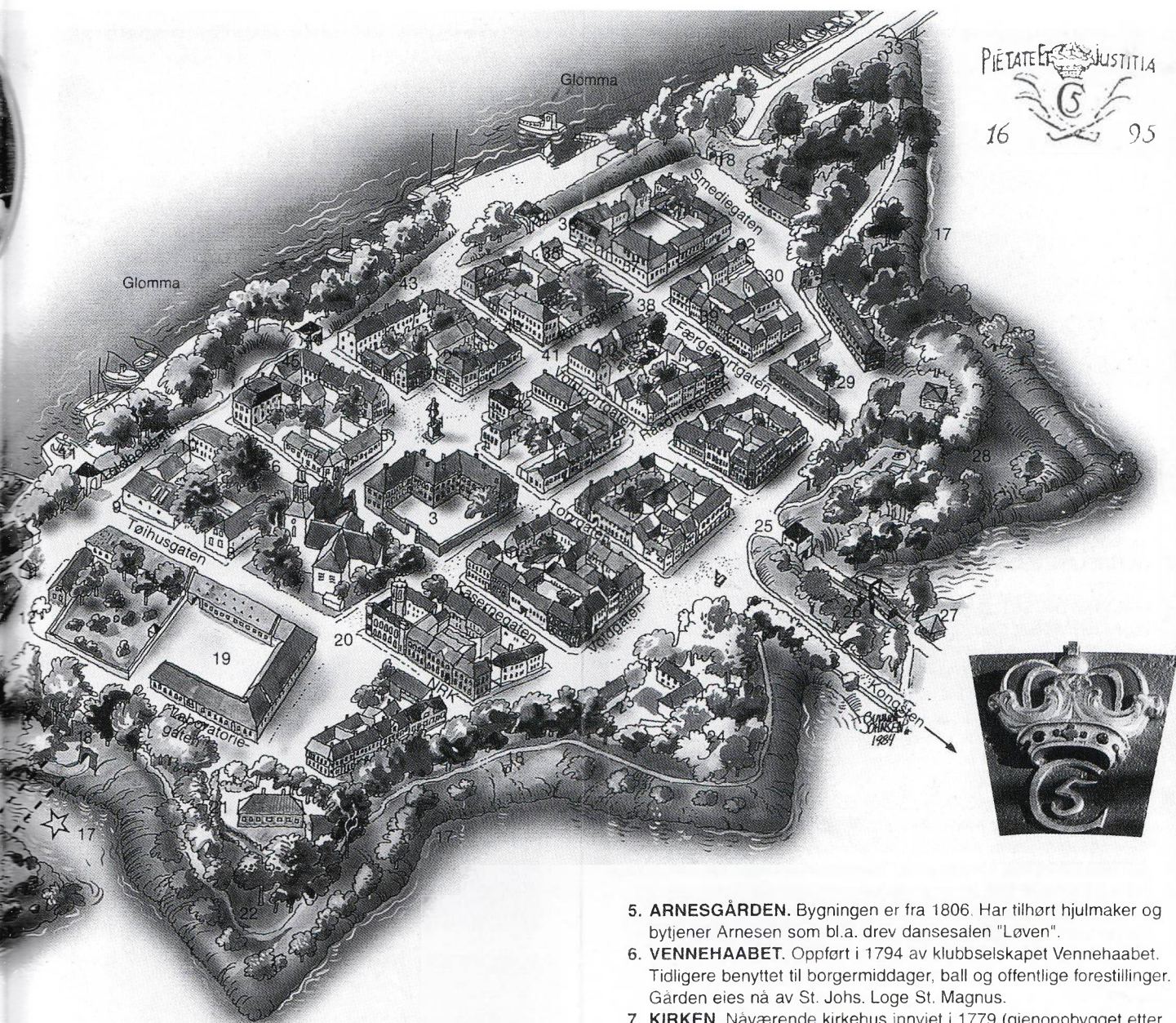
☆
Veien over
vollgraven
er fjernet.
Ny gangbro
oppført i 1992!

VEILEDER TIL TUR GJENNOM DEN GAMLE FESTNINGSBY

1. **KONGENS TORV.** Statue av byens grunnlegger, Fredrik II – 1567. Statuen er laget av professor W. Rasmussen.
2. **DET GAMLE RAADHUS.** Oppført i 1784. Byens første formannskap og ordfører ble valgt her. Hans Nielsen Hauge satt fengslet i bygningen i 1797. Er i dag selskapslokaler og kontorer.

undervisningsbygg og informasjonsteknologitjenester. Vi passerte så fergeporten, og tro det eller ei det går ferge over Glomma også i dag, før vi avsluttet sightseeingen ved restaurant Majoren for en enkel lunsj. Det var bare ett par +grader i gamlebyen denne dagen så varm kaffe smakte fortreffelig. Byen har en masse små og intime butikker og serveringssteder. Vår guide kunne fortelle at det er ca 350 fastboende i gamlebyen og det er etablert mellom 3-400

arbeidsplasser i de nedlagte militære etableringer. Strømsæter fikk overrakt ett kaffekrus med Fredrik V's logo og en hilsen fra Fredriksvern Verft Venner for en utmerket omvisning. Besøk anbefales for de som enda ikke har vært der, men vent til den varme årstid og sett av minst en dag.

3. **INFANTERIKASERNEN.** Tatt i bruk i 1788 og påstås tegnet etter "det kalenderiske system". 4 porter er årstidene, 12 røkpiper årets måneder, 52 værelser årets uker, 365 vinduer årets dager, 24 ruter i hvert vindu og 60 dører tilsvarende timens minutter. Militær foretning frem til 2002. Brukes nå til undervisning og kontorer.
4. **DUNKEJONGÅRDEN.** Bygget i 1784. I 1860-årene solgte høker Jon Larsen fra kjellerbutikken brennevin fra dunk, derav navnet. Tilhører foreningen "Gamle Fredrikstad" og benyttes i dag til møter og selskaper. Gamlebyen Rotary Klubb og andre klubber har sine møter her.

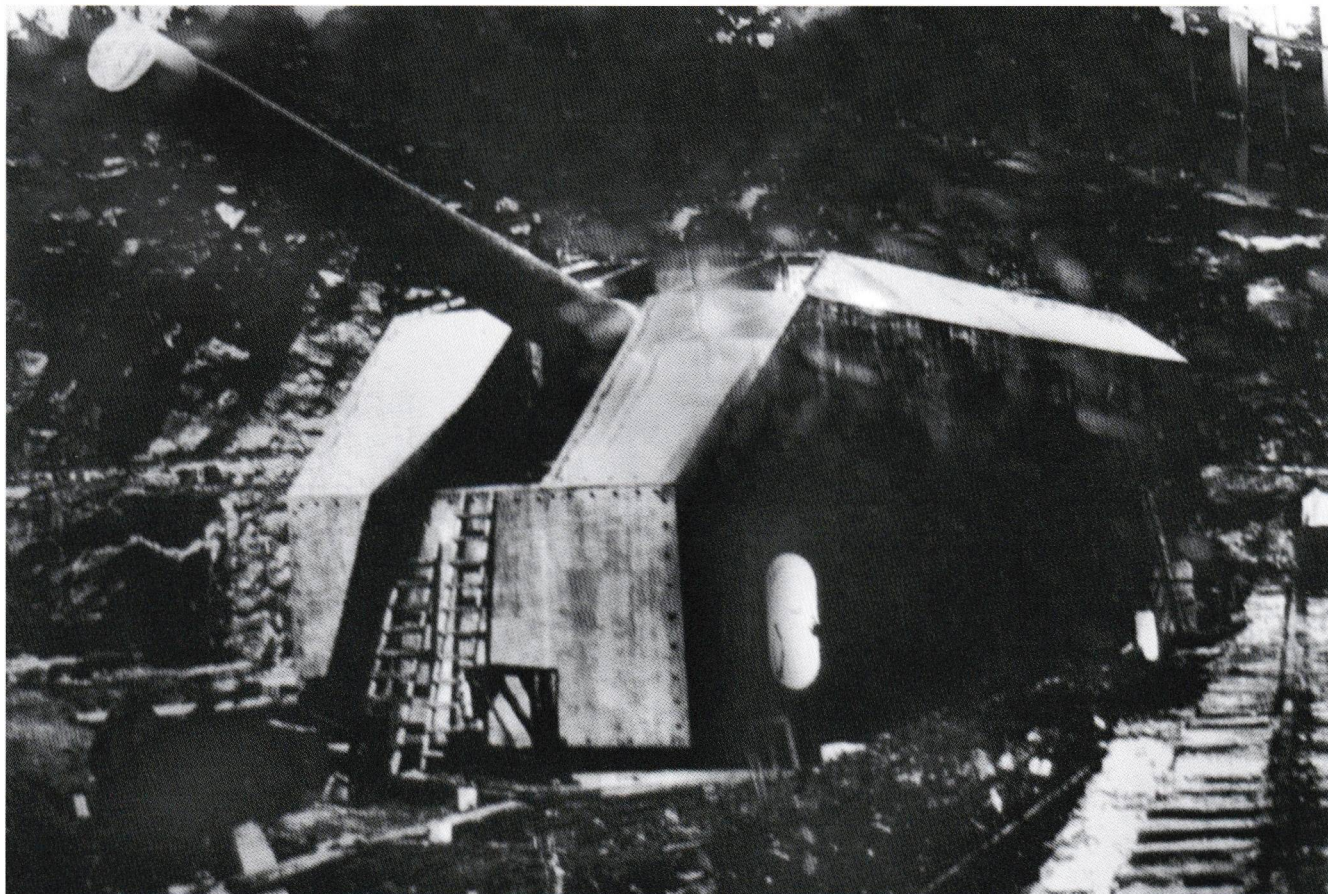
5. **ARNESGÅRDEN.** Bygningen er fra 1806. Har tilhørt hjulmaker og bytjener Arnesen som bl.a. drev dansesalen "Løven".
6. **VENNEHAABET.** Oppført i 1794 av klubbsekskapet Vennehaabet. Tidligere benyttet til borgermiddager, ball og offentlige forestillinger. Gården eies nå av St. Johs. Loge St. Magnus.
7. **KIRKEN.** Nåværende kirkehus innviet i 1779 (gjenoppbygget etter brannen i 1764). Kirkeklokkene, den en fra 1300-årene, den andre fra 1515, ble skjenket kirken av enkedronning Juliane Marie. Alterbilde fra 1779 av J. S. Brøgger. Glassmaleriene utført av Per Vigeland. Kirken har 650 sitteplasser.
8. **EKSERSERHUSET.** Oppført av militæretaten i 1808. Bruktes også som ridehus. I dag konsertlokale.
9. **KOMMANDANTGÅRDEN.** Oppført i 1768 av toller Ernst Melchior Leschly. Kjøpt 1796 av militæretaten til bolig for kommandanten. I dag selskapslokaler.
10. **KIØRBOEGÅRDEN.** Oppført i 1756. Eier var kjøpmann Hans Kiørboe som senere gikk falitt. I dag offentlige kontorer.

Siste arbeidssted for krigsfangerne fra Stavern

38 cm batteriet - Vardås Festning

Tekst og foto Rune Sørli

Midt inne på Nøtterøy – på Vardås-kollen – hvor historien huser en gammel stor bygdeborg, finner vi også et minnesmerke fra 2. verdenskrig
– et minnesmerke som for alltid har satt sine spor i naturen
– og som også ble det siste hvilstedet for utslitte og magre russiske krigsfanger
– mange av dem kom fra fangeleiren på Fredriksvern Verft i Stavern.

38 cm kanonen i den øvre stillingen på Vardås festning. Foto: Rune Sørlies fotosamling

Krigsfangeleiren på Fredriksvern Verft ble utover i krigen også benyttet som ren transittleir for mange russiske fanger, dette da i tillegg til den faste kontingenten fanger som oppholdt seg der.

Fra januar 1944 ble det stadig innkvartert nye fanger i Stavern i påvente av nytt arbeidsoppdrag.

Og ettersom de norske studentene som hadde sittet fengslet i Kadettbrakka hadde blitt sendt til Tyskland, eller blitt løslatt, rykket russere inn i rommene. Og flere

steder kan man ennå i dag lese deres "siste" vers og dikt på bordveggene – datert i 1944.

Etter hvert som nyåret 1944 tok til, ble flere og flere samlet sammen – et nytt tvangsarbeid kom for dagen, nemlig tyskernes største anleggsarbeide i Vestfold fylke under hele andre verdenskrig – Vardås festning på Nøtterøy.

Den dag i dag ligger anlegget der – uten at de fleste vestfoldinger vet om det – med enorme fjellanlegg og

utrolige betongfundament etter kanonene, men her finnes også masse fysiske vitnemål etter krigsfangene bl.a. i form av en liten russisk kirkegård med gravstøtter midt inne i småskogen. Dette var for mange av russernes det siste arbeidssted.

Historien rundt dette gigantiske kanon- og fjellanlegget er følgende:

Under et viktig møte i Berlin, ble det i mars 1944 vedtatt å starte utbyggingen av et gigantisk festningsbatteri midt på Nøtterøy i Vestfold.

Bare dager etter vedtaket rykket store arbeidsgrupper inn på området, som besto av en fjellkulle på 89 meter over havet med skogkledde sider og områder rundt.

Selve området ligger like nord for Torød og like syd for Bergan – altså relativt midt på Nøtterøy.

På jordene ved Bergan skole – ble det raskt oppført en omfattende krigsfangeleir - denne fikk navnet Krigsfangenlager Bergan. Leiren sto ferdig allerede våren 1944, og skulle huse i første omgang ca. 7-800 russiske krigsfanger med offisers rang.

Dette var et gigantisk prosjekt som tyskerne satte i gang – og tross at krigen for lengst hadde snudd på frontavsnittene, beviser dette at tyskerne virkelig hadde tenkt å forsvare Norge inn til det siste – Festung Norwegen!

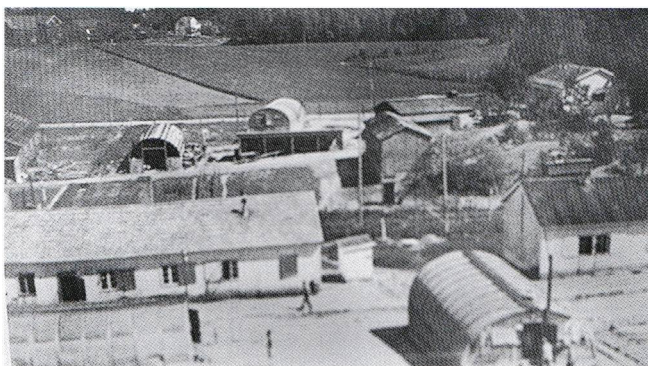
Over 1000 krigsfanger

Selve batteriet på Vardås ble underlagt Kommando Admiral Norwegen und Seekommandant Oslofjord.

Planene var allerede i mars for lengst utarbeidet, og tyskerne rekvirerte eiendommen Vardås fra gårdene rundt – i alt over 20 eiendommer ble berørt av denne omfattende beslagleggelse.

Organisasjon Todt (tysk militær entreprenør avdeling) og ekspertise fra den tyske krigsmarines kystartilleri fikk det store ansvaret med hovedoppgaven å bygge anlegget – men selve det fysiske arbeidet ble satt ut til norske og tyske entreprenører.

Først var det skogen som skulle hugges og ryddes – samt anleggelse av en relativt bratt vei opp mot fjellets høyeste nivå.

Dette bildet viser deler av Bergan fangeleir - her bodde det nær 1000 tidligere russiske offiserer - fordi tyskerne av en eller annen grunn valgte å benytte seg av slike arbeidere på Vardås. Leiren ble raskt fjernet etter freden. Foto: Rune Sørli's fotosamling

Det store betongblanderhuset, som var i drift døgnet rundt, og som ble delvis drevet av utslitte russiske krigsfanger fra Stavern. Foto: Rune Sørli's fotosamling

Tidlig på sommeren var dette klart, og man kunne ta til selve utsprenningen av kanonstillinger og fjellanlegg – det største i Vestfold!

Arbeidet gikk raskt fremover, selv om det var mange arbeidsulykker, konflikter og sabotasjer.

Likevel var over 1000 fangearbeidere i gang dag og natt – i tillegg var også en rekke norske arbeidere fra norske firma i gang – samt mannskaper fra den nasjonale arbeidsinnsatsen - dette var tvangsutskrevet norsk arbeidskraft i nazistisk regi.

Tyskerne rekvirerte alle lyskastere i distriktet, bl.a. belysningen på Tønsberg stadion – alt skulle holde arbeidene i gang hele natten lang.

Det var helt vanlig at et skift for en russer varte fra 12 til 16 timer om dagen – rasjonene var kålsuppe, brød og vann. Det var tross alt viktig at det var litt ”krefter” igjen i de utslitte kroppene, slik at arbeide kunne gå sin gang.

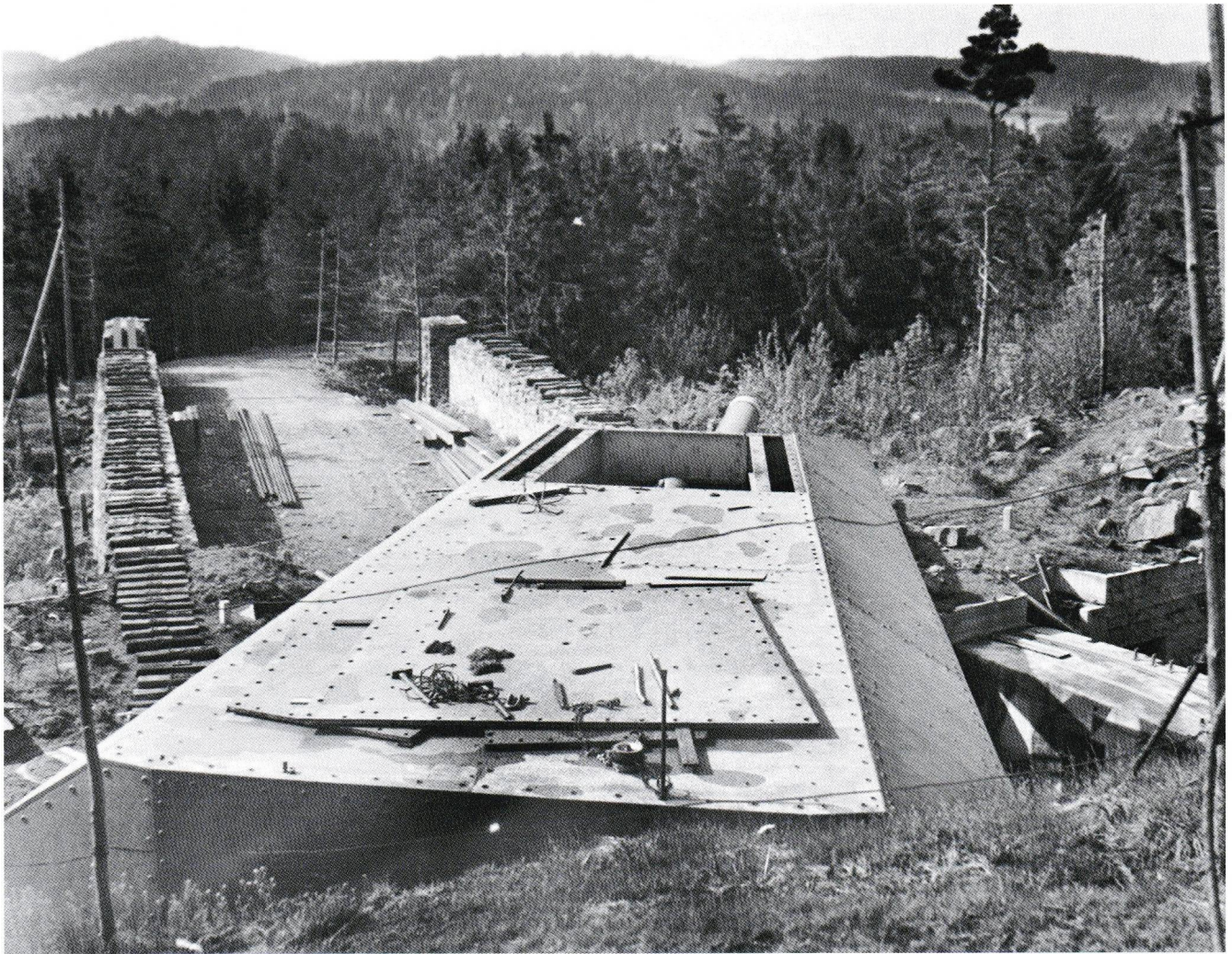
Sabotasje

Arbeidene fortsatte på anlegget utover året 1944 – dag og natt – uansett vær og vind. Store tunnelarbeidere ble påbegynt, og brede veier med til dels bratte stigninger var påbegynt opp mot den øverste stillingen – og store mengder av den utsprenge steinen dannet grunnlaget for flere meter høye veiskråninger.

Hvis man går opp langs disse veiene i dag – så er det ikke vanskelig å forstå hvilket umenneskelig slit dette var for de russiske fangene, en ”blodvei” med andre ord – og dette midt i Vestfold.

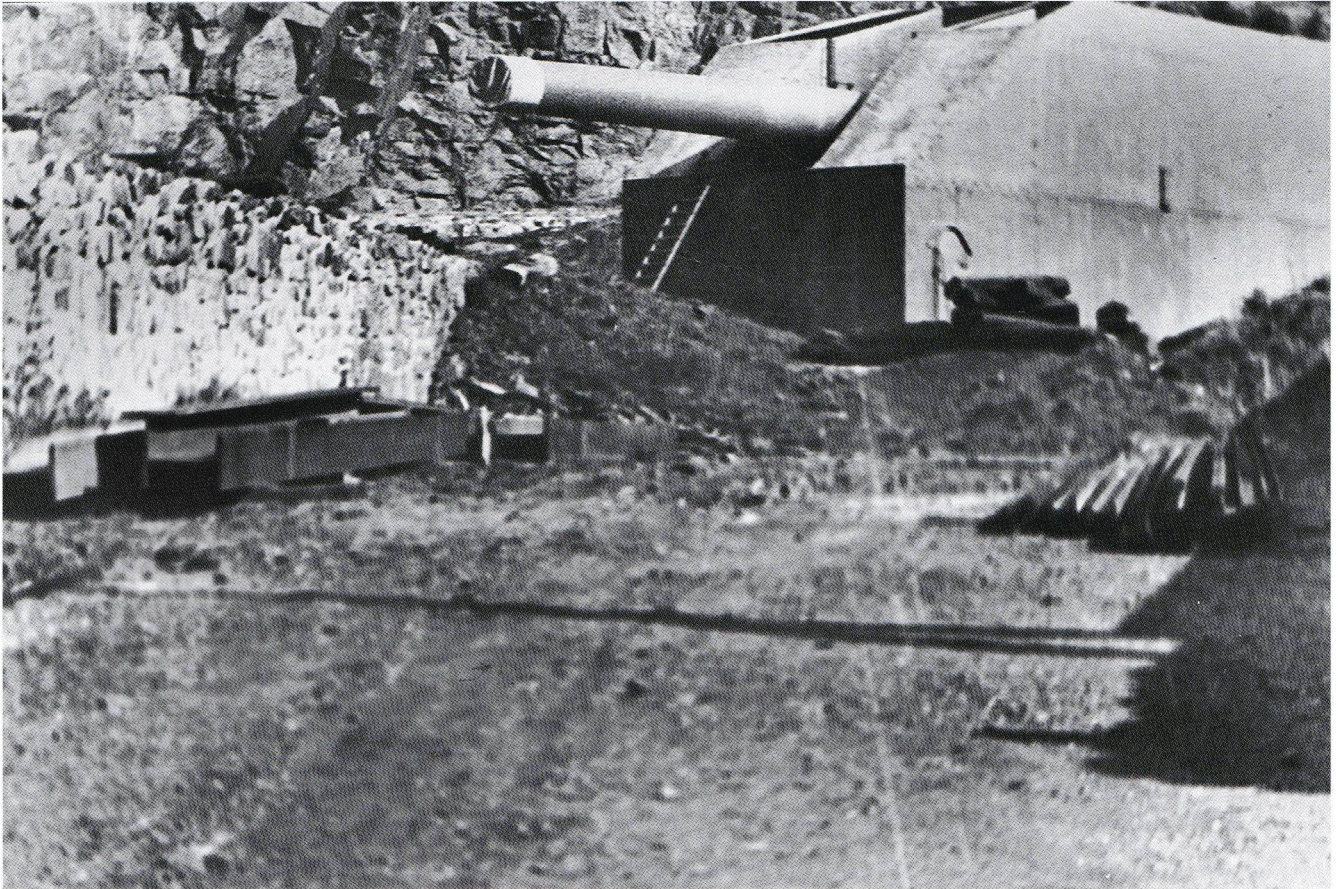
Likevel hevdet mange nordmenn at russerne drev ”sabotasje” med å arbeide for sakte på anlegget – og i Tønsbergs Blad kom det inn flere ytringer om at russerne burde drives hardere og at tyskerne måtte få slutt på sabotasjene, særlig ang. betongblandingene, som noen mente russerne gjorde så skrøpelige at betongarbeidene neppe kunne brukes.

Dette var selvfølgelig helt feil, og russerne ble tvunget til å arbeide under strengt vakthold og oppsyn – dessuten står betongarbeidene der den dag i dag uten særlig mye forvitring.

Øvre 38 cm batteri, med utsyn mot sør. Foto: Rune Sørlies fotosamling

Den øvre 38 cm-kanonen på sitt opprinnelige sted like etter krigen.

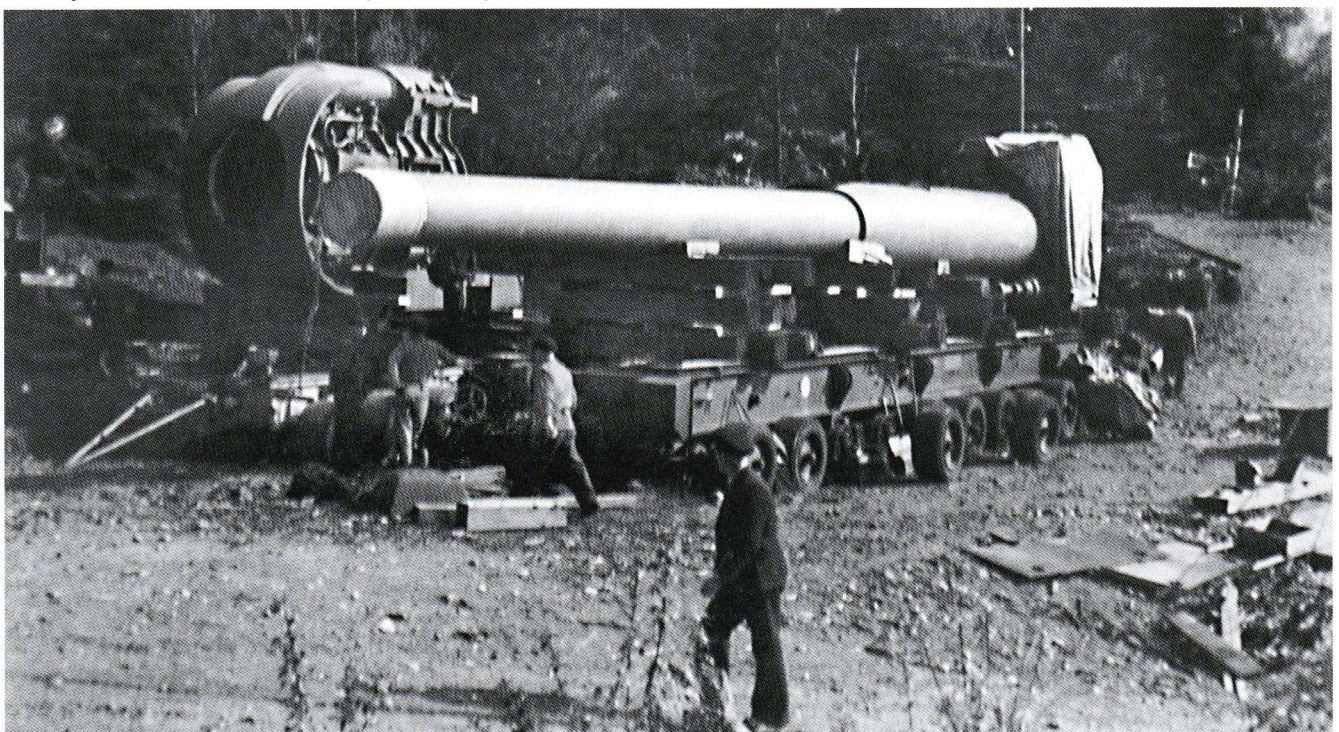
Bildet under: Slik ser det samme stedet ut i dag.

Den store traverskranen på søndre batteri ble drevet av et elektrisk tog. Foto: Rune Sorlies fotosamling

Det nesten 100 tonn tunge 38 cm kanonløpet som skulle plasseres på det midtre batteriet - det kom aldri på plass før freden var et faktum. Foto: Rune Sorlies fotosamling

Kanonene

Selve 38 cm kanonene kom fra Tyskland i 1944, men var tatt i Frankrike allerede sommeren 1940 som krigsbytte. Prosjektilene veide 800 kg.

De var opprinnelig tiltenkt det franske slagskipet "JEAN BART" som var under bygging da tyskerne angrep Frankrike.

Hvert av de tre kanonløpene veide 93 000 kg – så en kan tenke seg hvilket arbeide det var å få disse opp til Vardås, og da især den øverste stillingen.

Selv om tyskerne brukte spesialhengere med 48 hjul og trekkvogner av typen 18 tons Zugkraftwagen med motorer på nesten 10 000 ccm, ble dette en kolossal utfordring.

Oppe på selve stillingene var det montert traverskran med der tilhørende el-lokomotiv til å trekke dem på plass.

Da den øverste kanonen skulle bringes på plass i desember 1944, inntraff en ulykke. Det var glatt i den nyanlagte bakken opp til anlegget, og det gikk ikke bedre enn at hele hengeren og trekkvognen begynte å gli bakover – dette medførte at minst en russisk krigsfange ble drept på stedet, mens andre ble hardt skadet. Også noen tyske ble skadet da vognen kom bakover.

Men dette var langt fra eneste uhell under anleggsarbeidet – det ble rapportert om flere ulykker i 1944, og både russere og nordmenn omkom i bl.a. mineringsulykker. Lokalavisen Tønsbergs Blad kunne stadig referere om ulykker, men de var pålagt å ikke skrive i detalj om hvor og når – derfor ble dette ofte bare små ubetydelige notiser, selv om dette var tragiske dødsulykker hvor nordmenn ble rammet. Tyskerne holdt virksomheten skjernet for offentlig innsyn, og var sparsom med å slippe opplysninger om eventuelle navner på omkomne.

Russisk kirkegård

For de mange russere ble Vardås et siste arbeidssted – bokstavelig talt.

Mange døde – både av sykdom og utmattelse i tillegg til ulykkene. Tyskerne og russerne selv også for den sak skyld, ville ofte hurtigst mulig begrave medfangene i frykt av smitte og epidemier. Tross alt hersket det stor fare for tuberkulose og difteri blant dem.

Når en fange døde på Vardås fikk vedkommende en gravplass nede i skogkanten i utkanten av anlegget – i 1945 fikk de imidlertid lov av tyskerne å oppføre gravstøtter i betong på en liten plass i skogen, omgitt med et gjerde.

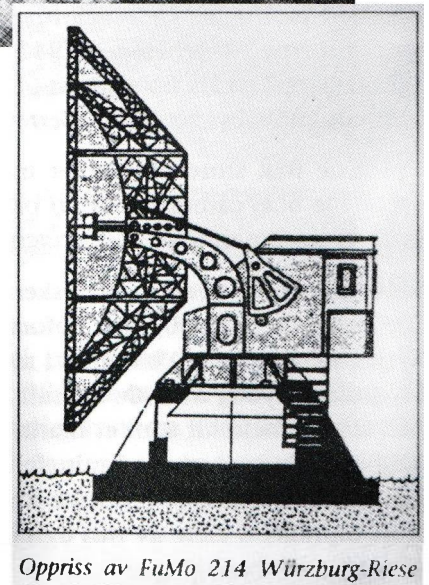
Et par av gravstøttene står der den dag i dag, men er nedgrodd og glemt av ettertiden. Ikke engang Nøtterøy kommune har tatt ansvar der ute.

Freden

Da freden kom, var bare en av kanonene ferdig montert og prøveskutt – en skuddprøve som bokstavelig talt satte sine spor hver gang dette ble gjort. Det ble rapportert om

Bildet viser den tyske radaren på Vardås.

Oppriss av FuMo 214 Würzburg-Riese

knuste glassvinduer i svært mange hus og gårder sør for Vardås, og husdyr som var vettskremt.

Også en stor radar var ferdig montert og tatt i bruk på det høyeste punktet av fjellet – dette var en (FuMO) Seart 214 radar. Selve radarfundamentet står der den dag i dag – og selve fjellanlegget under denne er i dag i bruk av Luftforsvaret.

For det norske forsvar var dette anlegget ikke til mye nytte etter at de overtok det den. 12 mai 1945.

Tyskerne hadde tenkt å kunne dekke hele sektoren av ytre Oslofjord med batteriet, og sammen med like batterier i Hanstholm i Danmark og på Møvik utenfor Kristiansand, skulle det være umulig å kunne foreta en alliert invasjon gjennom Skagerrak.

Men dette var ikke lenger en aktuell situasjon etter freden i 1945

1949 og 1950

Sommeren 1949 kom et fransk skip "Garonne" til Tønsberg – dets oppgave var å bringe de tre 38 cm

kanonene tilbake til Frankrike – dette etter at norske og franske myndigheter hadde inngått en avtale om å bytte kanonene ut med tre andre 38 cm kanoner fra "Batterie Todt" ved Calais.

Dette ble et nesten like stort arbeide som den gang de ble montert – og selv om ikke denne gang gikk menneskeliv tapt – gikk det likevel svært dramatisk for seg.

For da de tre kanonene på nær 100 tonn hver ankom bryggen på Ørsnes ved Tønsberg, raste like godt kanonene ut sammen med jordgrunnen og bryggene. Dermed måtte man til med en gigantisk bergningsjobb. Dette tok mange dager, og når løpene kom opp av gjørma måtte de rengjøres og pusses før de franske militære ekspertene ville godta og laste dem om bord.

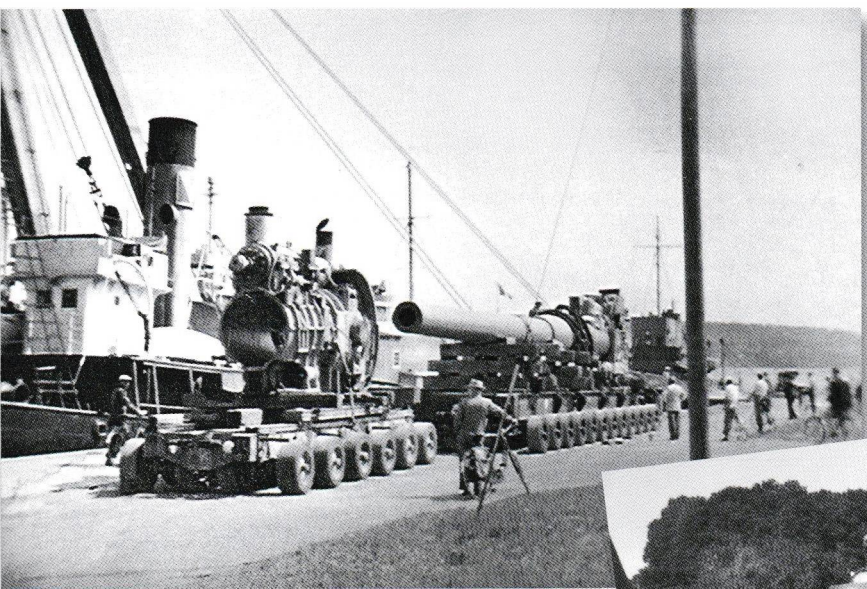
På Vardås ankom de nye kanonene, en ble montert og prøveskutt – men tiden for anlegget var likevel over – den

20. oktober 1950 kl. 13.00 var det slutt. Selve kanonene ble på området frem til 1958, da ble disse gamle ex-tyske kanonene til skrapjern.

Den dag i dag

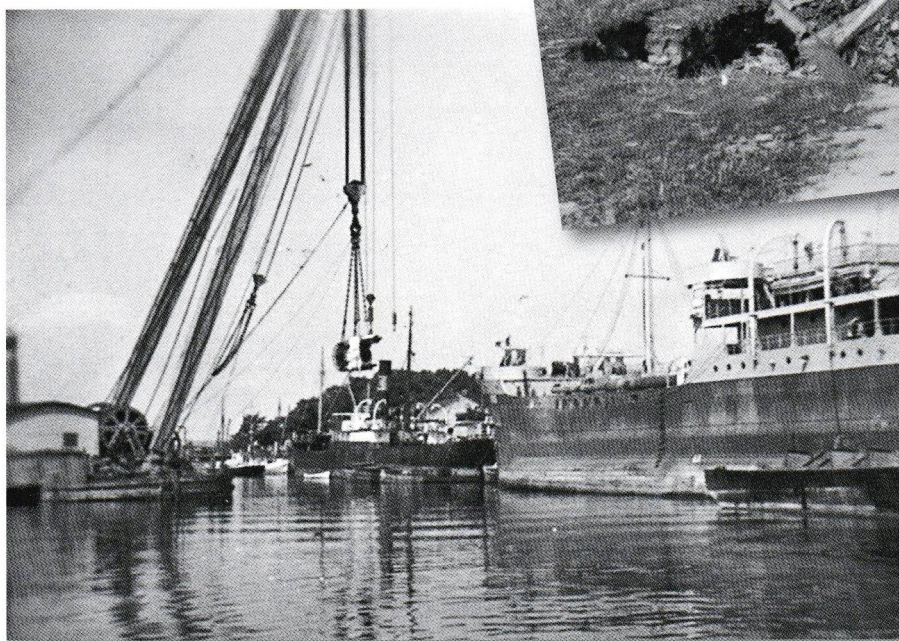
For de som ikke har vært på Vardås, så vil jeg anbefale på det sterkeste å ta turen opp til anlegget, som i dag eies av Nøtterøy kommune. Her kan man rusle rundt i naturskjønne områder å se kanonstillinger og fjellanlegg man aldri trodde fantes i Vestfold – ja, nesten i hele sørnorge – så ligger de her midt i vårt eget fylke.

Og med tanke på at dette ble siste stopp for mange russiske krigsfanger som til da hadde først fått "hvile" litt ut på vårt Fredriksvern Verft – ja, så gjør dette stedet et dypt inntrykk når man spaserer rundt blant krigsminnene.

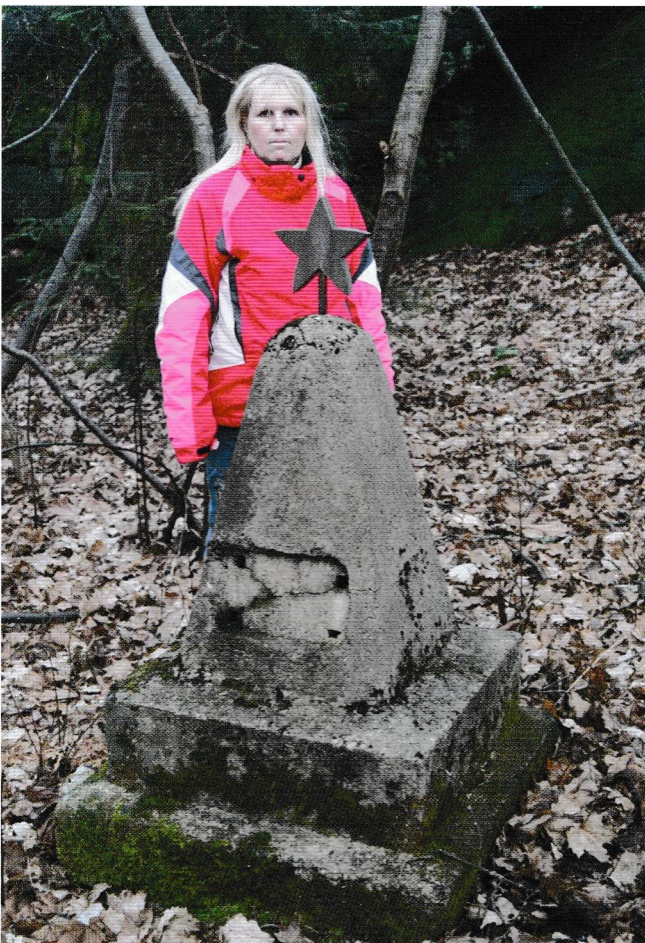
Bildene viser når kanonene gikk gjennom brygga på Ørsnes i Tønsberg i 1949 - kanonene med utstyr ble for tunge - men alt ble berget og kom senere trykt frem til Frankrike.

Foto: Rune Sørliens fotosamling

Den øvre 38 cm kanonstillingen fotografert i mars 2008 - et spennende utfartsmål for den krigshistorisk interesserte.
Foto: Rune Sørлие

Ennå i dag finnes rester etter den russiske kirkegården på Vardås - inne i skogen - gjent og glemt! Foto: Rune Sørлие

Marianne Sørлие synes det var utrolig at man bygget et anlegg med slike dimensjoner midt inne på Nøtterøy - her sammen med et prosjektil på 800 kg fra den øvre kanonen.
Foto: Rune Sørлие

Den nedre stillingen på Vardås slik den fremstår i dag som et kulturminnesmerke - en "park" som setter tanker og forundring i skjønn forening, over hva tyskerne fikk til på et drøyt år - og ikke minst over hvordan dette må ha vært et sant "helvete" for de russiske krigsfangene. Foto: Rune Sørli

